

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

UZNESENIE

Ústavného súdu Slovenskej republiky

I. ÚS 30/99

Ústavný súd Slovenskej republiky v Košiciach v senáte zloženom z predsedu JUDr. Tibora Šafárika a členov JUDr. Jána Klučku a JUDr. Viery Mrázovej na neverejnom zasadnutí 28. júna 1999 po prerokovaní návrhu skupiny 37 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, zastúpených Tiborom Cabajom, poslancom Národnej rady Slovenskej republiky, na podanie výkladu čl. 102 ods. 1 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky podal tento

v ý k l a d

čl. 102 ods. 1 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky:

Právom prezidenta Slovenskej republiky upraveným článkom 102 ods. 1 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky je udeliť amnestiu niektorou z foriem, ktoré sú v tomto článku uvedené.

Súčasťou tohto práva však nie je aj oprávnenie prezidenta Slovenskej republiky akýmkoľvek spôsobom meniť rozhodnutie o amnestii už uverejnené v Zbierke zákonov Slovenskej republiky.

O d ô v o d n e n i e :

Skupina 37 poslancov NR SR, zastúpená Tiborom Cabajom, poslancom Národnej rady SR (ďalej len "navrhovateľ"), podala 19. 2. 1999 Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len "ústavný súd") návrh na začatie konania podľa čl. 128 a čl. 130 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len "ústava") o výklad článku 102 ods. 1 písm. i).

Ústavný súd predmetný návrh predbežne prerokoval na svojom neverejnom zasadnutí 4. mája 1999 a prijal ho na ďalšie konanie.

Navrhovateľ sa vo svojom návrhu v jeho úvodných častiach zaoberal podmienkami jeho prijatia na ďalšie konanie, predovšetkým ústavnou podmienkou uvedenou v čl. 128 ods. 1 ústavy z hľadiska preukázania, že ide o "vec spornú" v zmysle citovaného článku.

K uvedenej časti návrhu zaujal ústavný súd svoje stanovisko rozhodnutím o jeho prijatí na ďalšie konanie.

A.

K predmetu konania navrhovateľ uviedol: "Predmetom sporu je výklad obsahu čl. 102 písm. i) a samozrejme aj jeho aplikácia.

Predovšetkým ide o výklad spojenia "udeľuje amnestiu". Doposiaľ gramatický výklad ako i právno-technický výklad spojenia "udeľuje amnestiu" bol jednoznačný, nespochybný, súladne formulovaný a všeobecne uznávaný.

Jednoznačne sa uvádzalo, ba i uznáva, že amnestia sa svojím výkladom môže týkať agraciácie, abolície a rehabilitácie (vid' učebné texty: J. Prusák, - Teória práva, rok 1995, str. 81). Spôsob realizácie rozhodnutí o amnestii alebo milosti je podrobne upravený v trestnom poriadku. Doposiaľ sa jednoznačne rešpektuje názor, že rozhodnutie o amnestii nemôže byť zrušené (vid' Milan Čič a spol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky rok 1997, str. 376). V takomto zmysle je spracovaný aj výklad k Trestnému zákonu a Trestnému poriadku a súvisiacim predpisom (vid' Kolektív: Trestný zákon, Trestný poriadok a súvisiace predpisy, rok 1994, str. 88 a 89), kde sa jednoznačne vychádza z amnestie ako dôvodu **z á n i k u** trestnosti.

V aplikačnej praxi sa vždy zánik trestnosti spojený s udelenou amnestiou rešpektoval. V platnom práve Slovenskej republiky, ako aj v platnom práve iných demokratických právnych štátov niet inštitútu, na základe ktorého by po udelení amnestie bolo možné zaniknutú trestnosť opätovne obnoviť. Preto doposiaľ v histórii slovenského práva, ako i v histórii iných právnych demokratických štátov niet prípadu, že by udelená amnestia bola zrušená s reflexiou na obnovenie trestnosti. Dokonca aj exprezident Michal Kováč, ktorý v kauze údajného zavlčenia [REDAKOVANÉ] ml. udelil milosť [REDAKOVANÉ] v odôvodnení svojho rozhodnutia zo dňa 29. novembra 1995 uvádza, že využil svoje ústavné právo a nariadil, aby za skutky, pre ktoré udelil milosť, nebolo proti [REDAKOVANÉ] začaté trestné stíhanie s tým, že toto je v uvedenom rozsahu **n a v ž d y v y l ú č e n é** (čl. 11 ods. 1 písm. a) Trestného poriadku). (Vid' rozhodnutie o milosti prezidenta Slovenskej republiky zo dňa 29. novembra 1995). Z uvedeného vyplýva, že teória práva, ako i právna prax (a to nielen v Slovenskej republike) nepozná možnosť - danú právom alebo formulovanú teóriou práva - zrušiť amnestiu, a tým zaniknutú trestnosť obnoviť. Naviac takúto možnosť danú ani absurdne rozširujúcim výkladom práva nemožno vyvodit' zo žiadneho článku ústavy a ani zo žiadneho ustanovenia platného práva.

Z gramatického a sémantického hľadiska je nevyhnutné rešpektovať aj jazykový výklad spojenia „udeľuje amnestiu“. Podľa Slovníka slovenského jazyka

(autor: Š. Peciar a kolektív, vydané SAV, Bratislava 1964, str. 641) význam slova "udeľovať" spája s významom poskytovať niečo bez náhrady, darovať, ušetriť, dať právo či oprávnenie na niečo, a to aj vo význame prepožičať titul alebo niekoho omilostiť. Teda "udeľovať amnestiu" si v žiadnom prípade nemožno vyložiť ako právo amnestiu zrušiť, mariť, meniť, vziať a neposkytnúť. Takéto možnosti teda nevyplývajú ani zo spojenia "udeľovať amnestiu", ako ani z celého textu čl. 102 písm. i) Ústavy SR.

Vychádzajúc z uvedeného zastávame jednoznačne názor, že predseda vlády Slovenskej republiky, v zastúpení prezidenta Slovenskej republiky, Mikuláš Dzurinda uskutočnil nesprávny výklad čl. 102 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky a svojim rozhodnutím zo dňa 8. decembra 1998 konal v rozpore s čl. 102 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky, ktorá dáva kompetenciu iba na udelenie amnestie, a nie na jej zrušenie v zmysle obnovenia zaniknutej trestnosti. Navyiac zastávame názor, že bol porušený čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanovuje zákon. Predseda vlády Slovenskej republiky v zastúpení prezidenta Slovenskej republiky prekročil rozsah kompetencie daný čl. 102 písm. i), z ktorého nevyplýva oprávnenie rušiť alebo zmeniť amnestiu s účinkom obnovenia zaniknutej trestnosti. Argumentácia, že jeho rozhodnutím o amnestii sa otvárajú dvere spravodlivosti, pri posúdení výkladu čl. 102 písm. i) je irelevantná.

Neprijateľné je aj zdôvodnenie vyhlásenia rozhodnutia o amnestii zo dňa 8. decembra 1998 č. 375/1998, že sa vyhlasuje "v záujme odstránenia sporov o ústavnosť rozhodnutia o amnestii z 3. marca 1998 a rozhodnutia o amnestii zo 7. júla 1998". Predsedovi vlády Slovenskej republiky v zastúpení prezidenta Slovenskej republiky zo žiadneho článku Ústavy Slovenskej republiky, ako ani zo žiadneho ustanovenia platného práva nevyplýva oprávnenie odstraňovať spory o ústavnosť. Ak vznikne spor o ústavnosť, iba Ústavný súd Slovenskej republiky je príslušný rozhodnúť o spornej veci.

Ústava Slovenskej republiky v čl. 1 zakotvuje, že naša republika je demokratický a právny štát. Podľa čl. 1 Ústavy Slovenskej republiky je jedným z dominantných znakov právneho štátu (popri dôslednom rešpektovaní čl. 2 ods. 1 Ústavy SR) aj neprípustnosť spätnej účinnosti noriem a rozhodnutí umožňujúcich viesť trestné konanie voči osobám pre skutky, ktorých trestnosť už raz z akéhokoľvek dôvodu, teda aj z dôvodu udelenej milosti či amnestie zanikla".

S poukazom na vyššie uvedené skutočnosti navrhovateľ navrhol ústavnému súdu podať nasledovný výklad čl. 102 písm. i) ústavy:

"V zmysle čl. 102 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky prezident Slovenskej republiky udeľuje amnestiu, odpúšťa a zmiernuje tresty uložené trestnými súdmi a nariaďuje, aby sa trestné konanie nezačínalo, alebo aby sa v ňom nepokračovalo, a zahľadá tresty čl. 102 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky, ani žiadne iné ustanovenie ústavy alebo zákonov Slovenskej republiky neumožňujú prezidentovi Slovenskej republiky, aby už udelenú amnestiu po jej zverejnení v Zbierke zákonov Slovenskej republiky zrušiť alebo aby obmedzil jej rozsah, aby zrušil jej predchádzajúce rozhodnutie, ktorým boli odpustené alebo zmiernené tresty uložené trestnými súdmi, alebo aby zrušil predchádzajúce nariadenie, aby sa trestné konanie nezačínalo, alebo aby sa v ňom nepokračovalo, alebo aby zrušil predchádzajúce rozhodnutie, že majú byť zahľadené tresty potom, čo tieto rozhodnutia alebo nariadenie boli už zverejnené v Zbierke zákonov Slovenskej republiky. Takýto postup prezidenta Slovenskej republiky je v rozpore s ustanovením. čl. 1, čl. 2 a 102 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky".

Navrhovateľ, ako vyplýva z obsahu jeho podania a z dôkazov, ktoré pripojil k svojmu návrhu, za "štátny orgán, ktorý si podľa neho nesprávne vykladá ústavný zákon" označil predsedu vlády Slovenskej republiky Mikuláša Dzurindu

vykonávajúceho niektoré právomoci prezidenta Slovenskej republiky v zmysle čl. 105 ods. 1 ústavy.

B.

Predseda vlády Slovenskej republiky vo svojom vyjadrení k návrhu uviedol:

„1. V zmysle čl. 102 písm. i) Ústavy prezident udeľuje amnestiu, odpúšťa a zmierňuje tresty uložené trestnými súdmi a nariaďuje, aby sa trestné konanie nezačínalo, alebo aby sa v ňom nepokračovalo, a zahládza tresty.

Podľa čl. 105 ods. 1 Ústavy, ak nie je prezident zvolený, okrem iného vyplýva, že výkon funkcie prezidenta patrí vláde Slovenskej republiky, okrem oprávnení prezidenta podľa čl. 102 písm. d) až g). V takom prípade môže vláda poveriť svojho predsedu vykonávať niektoré právomoci prezidenta.

1.1. Východiskom k úvahám o obsahu právomoci zverenej prezidentovi podľa čl. 102 písm. i) Ústavy je právny názor Ústavného súdu vyslovený v jeho uznesení z 2. 6. 1993, sp. zn. I. ÚS 39/93, str. 2 – 3, podľa ktorého v Ústave sú uvedené tri typy formulácií pre úpravu právomoci prezidenta. V prvom prípade ide o výslovne priznané oprávnenie vyjadrené formuláciou „môže urobiť“, napríklad môže rozpustiť Národnú radu Slovenskej republiky (čl. 102 písm. d) Ústavy), môže odvolať sudcu Ústavného súdu (čl. 138 ods. 2 Ústavy). V druhom prípade ide o výslovne určenú povinnosť vyjadrenú formuláciou „je povinný“, napríklad je povinný vypočuť stanovisko predsedu Národnej rady Slovenskej republiky (čl. 102 písm. d) druhá veta Ústavy). V treťom prípade ide o formuláciu „urobí“, napríklad „prepožičiava vyznamenania (čl. 102 písm. h) Ústavy), alebo „odvolá člena vlády“ (čl. 116 ods. 4 Ústavy). Táto formulácia nemá jednoznačný obsah. Interpretáciou z nej možno odvodiť oprávnenie, ale aj povinnosť. Ústavné postavenie prezidenta Slovenskej republiky je jednoznačné iba vtedy, keď mu Ústava výslovne priznáva oprávnenie, alebo výslovne ukladá povinnosť. V iných prípadoch ústavné postavenie prezidenta treba dotvoriť buď

interpretáciou právnych noriem uvedených v texte Ústavy alebo zmenou znenia jednotlivých ustanovení Ústavy.

Právomoc prezidenta ustanovená v čl. 102 písm. i) Ústavy predstavuje formuláciu, ktorá nemá jednoznačný obsah. Interpretáciou z nej možno odvodiť oprávnenie, ale aj povinnosť. V zmysle citovaného právneho názoru Ústavného súdu ide v čl. 102 písm. i) Ústavy o také ustanovenie, ktoré si vyžaduje, aby sa ústavné postavenie prezidenta dotvorilo interpretáciou práva. Hoci Ústavný súd výslovne uviedol, že výkladom práva sa určuje, či daná právomoc prezidenta má povahu oprávnenia prezidenta, alebo povinnosti uloženej prezidentovi, logicky možno z tohto právneho názoru odvodiť, že metódy výkladu práva sú uplatniteľné aj širšie. Napríklad na určenie okamihu, s ktorým sa spájajú právne účinky oprávňujúce prezidenta vykonávať svoje právomoci, ako to Ústavný súd rozhodol vo veci vedenej pod č. II. ÚS 65/97 (Zbierka náleзов a uznesení Ústavného súdu – 1997, str. 425 – 440).

To znamená, že aj výkladom práva možno dospieť k definitívnej odpovedi na otázku, či rozhodnutie o amnestii alebo milosti je možné zmeniť, resp. zrušiť.

1.2. Ústavné právomoci prezidenta Slovenskej republiky možno rozdeliť podľa toho, či sa uverejňujú v Zbierke zákonov Slovenskej republiky na také, ktoré sa v Zbierke zákonov uverejňujú a na tie, ktoré sa v Zbierke zákonov neuverejňujú.

Podľa § 1 ods. 2 písm. b) zákona č. 1/1993 Z. z. o Zbierke zákonov Slovenskej republiky sa v Zbierke zákonov Slovenskej republiky uverejňujú rozhodnutia prezidenta Slovenskej republiky:

- a) o rozpustení Národnej rady Slovenskej republiky,
- b) o vyhlásení referenda,
- c) o udelení amnestie,
- d) o vyhlásení vojnového alebo výnimočného stavu.

Súčasťou ústavného stavu je právny názor Ústavného súdu vyslovený v odôvodnení jeho uznesenia z 21. 5. 1997, sp. zn. II. ÚS 31/97 (Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky – 1997, str. 424) o výklade Ústavy, podľa ktorého pokiaľ ide už o vyhlásené referendum, prezidenta to zaväzuje a zaväzuje to aj iné štátne orgány, že musí prebehnúť. Ústava neumožňuje, aby bolo ešte pred vyhlásením výsledkov referenda zrušené.

K ďalším trom formám rozhodnutí prezidenta Slovenskej republiky vyhlasovaných v Zbierke zákonov (t. j. o rozpustení Národnej rady Slovenskej republiky, o udelení amnestie a o vyhlásení vojnového alebo výnimočného stavu) sa Ústavný súd doteraz nevyslovil.

Z povahy rozhodnutia o vyhlásení vojnového stavu alebo výnimočného stavu však nepochybne možno odvodiť, že právne účinky tohto rozhodnutia možno zrušiť, keď pominú dôvody, kvôli ktorým prezident vyhlásil vojnový alebo výnimočný stav.

Ústavný súd vo svojom uznesení z 31. 10. 1996, sp. zn. I. ÚS 61/96 (Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu – 1996, str. 238, 243) uviedol, že jediné ustanovenie Ústavy limitujúce výkon všetkých ústavných právomocí prezidenta Slovenskej republiky je obsiahnuté v sľube, ktorý skladá pred Národnou radou Slovenskej republiky a v ktorom sa zaväzuje, že svoje povinnosti bude vykonávať v záujme občanov a zachovávať i obhajovať Ústavy a ostatné zákony (čl. 104 Ústavy).

Preto len záujmy občanov, zachovávanie a obhajoba Ústavy a ostatných zákonov sú jediné ústavne upravené dôvody, ktoré prezident Slovenskej republiky zohľadňuje pri výkone ktorejkoľvek zo svojich ústavných právomocí tak, ako sú upravené v čl. 102 písm. a) až r) Ústavy. V tejto súvislosti treba uviesť, že i keď vláda a jej predseda pri zastupovaní prezidenta (§ 105 ods. 1 Ústavy) tento sľub neskladajú, sú ním, v pozícii povereného orgánu, resp. osoby, viazaní.

Záujmom občanov Slovenskej republiky je nepochybne nežiť vo vojnovom alebo výnimočnom stave dlhšie, ako je to nevyhnutné. Preto v záujme občanov právomoc prezidenta Slovenskej republiky vyhlásiť vojnový alebo výnimočný stav implikované zahŕňa aj právomoc prezidenta zrušiť rozhodnutie o vyhlásení vojnového alebo výnimočného stavu.

Vyššie uvedené možno zhrnúť tak, že k právnym účinkom vyhlásenia rozhodnutia prezidenta Slovenskej republiky v Zbierke zákonov Slovenskej republiky nemožno zahrnúť nezrušiteľnosť rozhodnutia, ktoré bolo vyhlásené v Zbierke zákonov Slovenskej republiky.

1.3. Pokiaľ ide o skupinu rozhodnutí prezidenta Slovenskej republiky, ktoré sa nevyhlasujú v Zbierke zákonov Slovenskej republiky, existuje v podstate zhodný stav. Uplatňovanie niektorých ústavných právomocí sa spája s nezrušiteľnosťou rozhodnutia (ratifikáciu medzinárodnej zmluvy nemožno odvolať; právne účinky rozhodnutia o ratifikácii zmluvy nie sú absolútne, ale na ich zrušenie je potrebný zložitý mechanizmus odstúpenia od zmluvy, ktorý ustanovuje medzinárodné právo).

Väčšinu rozhodnutí, ktoré vyplývajú z právomocí prezidenta Slovenskej republiky, ktoré sa neuverejňujú v Zbierke zákonov Slovenskej republiky, však môže prezident zmeniť alebo zrušiť (napr. vyslancov môže nielen poveriť, ale aj odvolať – čl. 102 písm. b) Ústavy).

1.4. Analýza právomocí prezidenta Slovenskej republiky naznačuje, že bez ohľadu na to, či sa rozhodnutie uverejňuje v Zbierke zákonov Slovenskej republiky alebo či sa v nej neuverejňuje, niektoré ústavné právomoci prezidenta implikujú možnosť prezidenta zrušiť rozhodnutie, ktorým uplatnil svoju ústavnú právomoc a iné ústavné právomoci takú možnosť neobsahujú.

Pre identifikáciu tejto možnosti je ústavne významný účel právomoci, o ktorú ide.

Ústava neurčuje spoločný princíp predpisujúci zrušiteľnosť všetkých rozhodnutí prezidenta ani princíp vylučujúci zrušiteľnosť všetkých rozhodnutí prezidenta. Z princípu právneho štátu zaručeného v čl. 1 Ústavy („Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát.“) však možno odvodiť dominanciu preskúmateľnosti rozhodnutí nad ich nepreskúmateľnosťou. V právnom štáte len celkom výnimočne a ojedinele by mali existovať úplne nepreskúmateľné rozhodnutia.

Právomoc prezidenta Slovenskej republiky podľa čl. 102 písm. i) Ústavy môže byť predmetom úvah z hľadiska zrušiteľnosti rozhodnutia prezidenta o udelení amnestie v troch typoch situácií.

- a) hlava štátu mení vlastné rozhodnutie o udelení amnestie,
- b) hlava štátu mení rozhodnutie predchádzajúceho prezidenta o udelení amnestie,
- c) hlava štátu mení rozhodnutie parlamentu (vlády) o udelení amnestie, ktorý pred jej zvolaním zastupoval hlavu štátu.

Ak a priori neodmietneme možnosť, že rozhodnutie o amnestii je zrušiteľné, potom sa nevyhnutne treba zaoberať otázkou kritérií, ktoré by zmenu, resp. zrušenie rozhodnutia o udelení amnestie odôvodnili.

Slovenská republika je podľa čl. 1 Ústavy právnym štátom. Znakom právneho štátu je vytváranie právnej istoty tak pri prijímaní zákonov a ďalších všeobecne záväzných právnych predpisov, ako aj pri ich uplatňovaní štátnymi orgánmi (rozhodnutie Ústavného súdu pod sp. zn. II. ÚS 22/95, str. 2). Obsahom tohto princípu je vytvorenie istoty, že na určitú právne relevantnú otázku sa pri opakovaní v rovnakých podmienkach dáva rovnaká odpoveď (rozhodnutie Ústavného súdu pod sp. zn. I. ÚS 87/93, str. 3).

Z citovaných právnych názorov Ústavného súdu možno odvodiť, že zrušenie rozhodnutia prezidenta Slovenskej republiky o udelení amnestie prichádza do úvahy jedine vtedy, ak kritériá odôvodňujúce zrušenie amnestie, budú mať druhovú povahu -na ich základe bude vopred možné určiť, že ak sa zopakujú podmienky vedúce k zrušeniu rozhodnutia o amnestii, dôjde k zrušeniu amnestie v rozsahu, v ktorom sa splnili podmienky pre zrušenie takéhoto rozhodnutia.

Verejný záujem na zrušení rozhodnutia o amnestii predstavuje prvé a nevyhnutné kritérium, ktoré sa musí preukázať ako predpoklad zrušenia amnestie. Požiadavku verejného záujmu možno odvodiť od princípu právneho štátu ustanoveného v čl. 1 Ústavy.

Voľby sú základom demokratickej spoločnosti. Na základe dosiahnutých výsledkov volieb dochádza k zmenám vo verejných funkciách, čím sa ovplyvňuje chod celej spoločnosti. Výsledok volieb za určitých okolností môže viesť aj k odklonu od demokratického spôsobu uplatňovania verejnej moci v spoločnosti a v krajnom prípade môže viesť aj k nastoleniu diktatúry. Odstránenie nedemokratického spôsobu uplatňovania verejnej moci v spoločnosti, resp. diktatúry sa môže neskôr uskutočniť prostredníctvom štátneho prevratu, ale aj demokratickou cestou – prostredníctvom volieb. Po uskutočnení takýchto spoločenských pohybov ako nevyhnutná vzniká otázka, akým spôsobom sa má udiat náprava rozhodnutí prijatých v predchádzajúcom období. Modelovo možno uvažovať o riešení „hrubá čiara za minulosťou“ alebo o riešení založenom na uplatnení zodpovednosti voči tým, ktorí sa dopustili závažných trestných činov. Uprednostnenie jedného z naznačených riešení závisí od konkrétnych historických okolností, ale aj od predvídateľného vplyvu nepotrestaných predstaviteľov nedostatočne demokratického predchádzajúceho režimu na budúce dianie v štáte. V prípade uplatnenia ich zodpovednosti miera účinnosť prijatých opatrení závisí od dĺžky času, v ktorom sa podarí dosiahnuť nápravu.

Konkrétne okolnosti, ktoré objektívne možno identifikovať s verejným záujmom v právnom štáte odôvodňujú, aby každý štátny orgán, ktorý pri uplatnení svojej právomoci vydal rozhodnutie, mohol toto rozhodnutie prehodnotiť, vrátane prípadnej zmeny alebo zrušenia rozhodnutia, či už vlastného, alebo rozhodnutia osoby (osôb) vykonávajúcej túto právomoc v predchádzajúcom období. Opačný postoj môže viesť jedine k zneužitiu medzinárodného práva (ako je to v prípade diplomatickej imunity bývalého čílskeho diktátora a dne s senátora Pinocheta) alebo vnútroštátne k zneužitiu ústavného práva. V oboch prípadoch je konečným dôsledkom oslabovanie právnosti štátu.

Vo verejnom záujme teda uplatnenie právomoci zmeniť alebo zrušiť rozhodnutie o udelení amnestie podľa čl. 102 písm. i) Ústavy prichádza do úvahy vtedy, ak zmenená spoločenská a politická situácia dovoľuje hodnotiť pôvodné rozhodnutie ako protiústavné, prípadne protizákonné a zmenou alebo zrušením rozhodnutia sa má nastoliť ústavný stav.

1.5. Napriek tomu, že Ústava ani iný zákon Slovenskej republiky v žiadnom svojom ustanovení výslovne neupravuje dôvody a možnosti zrušenia vydanej amnestie, treba poznamenať, že existujú právne zásady, ktoré sú silnejšie ako nedostatok konkrétnej procesnej úpravy.

Ak protiklad medzi povinnosťou rešpektovať výslovné rozhodnutie na jednej strane a základnými princípmi spravodlivosti na druhej strane dosiahol takú mieru, že rešpektovanie rozhodnutia by pošliapalo zásady spravodlivosti, potom možno – podľa môjho názoru – rozhodnutie zrušiť tým istým spôsobom, ako bolo vydané. Uvedený postup by neznamenal opustenie zákonnosti. Tak by tomu bolo, ak by sa amnestia bez ďalšieho prestala rešpektovať, ale nie vtedy, ak sa rozhodnutie zruší rovnakou formou, akou bolo vydané pôvodné rozhodnutie.

Inštitúcia amnestie ako žiadna iná norma právneho poriadku nemôže byť určená na to, aby slúžila bezpráviu. Právny poriadok slúži spravodlivosti a nie bezpráviu. Opiera sa pritom o hodnoty obsiahnuté v pojmoch ekvity a verejný záujem, ktoré v demokratickej spoločnosti určujú pohľad na spravodlivosť. Právo, právny poriadok a jeho nástroje preto musia vyjadrovať snahu o dosiahnutie spravodlivosti.

1.6. Ústava v niektorých ustanoveniach určuje režim so zvýšenou ochranou. Napr. slobodu prejavu a právo na informácie možno obmedziť jedine, ak sa splnia podmienky čl. 26 ods. 4 Ústavy, právo pokojne sa zhromažďovať možno obmedziť jedine v súlade s podmienkami čl. 28 ods. 2 Ústavy, právo slobodne sa združovať je obmedziteľné jedine vtedy, ak sa splnia podmienky čl. 29 ods. 3 Ústavy. K takto určeným podmienkam patrí podmienka nevyhnutnosti prijatia daného opatrenia v demokratickej spoločnosti.

Vzhľadom na skutočnosť, že rozhodnutie o zrušení amnestie s citovanými právami a slobodami spája ich zásadný význam pre nastolenie a riadne fungovanie demokratickej spoločnosti, podmienka nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti by mala byť ďalšou z Ústavy odvoditeľnou podmienkou pre prijatie rozhodnutia o zrušení udelenej amnestie.

1.7. Ústavný súd vo svojom uznesení z 31. 10. 1996, sp. zn. I. ÚS 61/96 (Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu – 1997, str. 372) uviedol, že z celého čl. 102 Ústavy, ktorý pod písm. a) až r) upravuje právomoci prezidenta Slovenskej republiky však jednoznačne vyplýva, že tam, kde to zákonodarca považoval za vhodné a účelné, výslovne stanovil, že určité ústavné právomoci môže prezident vykonávať len za podmienok, prípadne spôsobom upraveným buď v inom všeobecne záväznom právnom predpise, napríklad v zákone, ústavnom zákone, alebo aj v inom právnom akte...atď.

Tam, kde to však zákonodarca nepovažoval na výkon ďalších ústavných právomocí prezidenta za potrebné, neurčil, že k ich výkonu je prezident oprávnený len za podmienok a spôsobom upraveným v príslušnej zákonnej či ústavnej úprave.

V takýchto prípadoch prezident Slovenskej republiky odvodzuje ako spôsob, tak aj podmienky a postup uplatnenia svojej právomoci priamo z Ústavy. Ústavný súd preto preskúmal, či čl. 102 písm. i) ústavy predpokladá existenciu zákona (zákonov), ktorý by mal upravovať podmienky a spôsobom uplatnenia ústavnej právomoci prezidenta republiky v ňom obsiahnutej a zistil, že to tak nie je. Keďže ústavodárca v čl. 102 písm. i) nepredpokladá existenciu zákona, ústavné právo v ňom obsiahnuté (vrátane spôsobu, podmienok a postupu jeho uplatnenia) nemožno obmedziť a ani podmieniť odvolaním sa na Trestný poriadok, prípadne na iný zákon.

Právomoc priznaná prezidentovi Slovenskej republiky čl. 102 písm. i) Ústavy implikovane obsahuje možnosť amnestiu nielen udeliť, ale aj rozhodnutie o amnestii zmeniť alebo zrušiť, ak je to potrebné vo verejnom záujme a nevyhnutné pre uplatnenie zásady právneho štátu.

Zákonodarca má ústavou danú možnosť upraviť zákonom podmienky a postup pri zmene alebo zrušení rozhodnutia o amnestii. Podľa čl. 2 ods. 2 Ústavy štátne orgány môžu konať iba na základe Ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanovuje zákon. Táto ústavná norma zaväzuje prezidenta Slovenskej republiky vtedy, ak bol zákon prijatý. Z čl. 2 ods. 2 Ústavy však nemožno odvodiť povinnosť štátneho orgánu, a teda ani prezidenta alebo ďalšieho ústavného subjektu povereného výkonom právomocí prezidenta, neuplatniť svoju ústavnú právomoc dovtedy, dokiaľ nie je prijatý zákon určujúci rozsah a spôsob činnosti štátneho orgánu.

Neexistencia zákona upravujúceho postup pri zmene alebo zrušení rozhodnutia o amnestii v danom prípade nevyklučuje uplatnenie právomocí zrušiť amnestiu, pokiaľ

sa zmena rozhodnutia o amnestii, resp. jeho zrušenie uskutoční na základe Ústavy a v jej medziach.

1.8. Rozhodnutie o udelení amnestie podľa čl. 102 písm. i) Ústavy sa uverejňuje v Zbierke zákonov Slovenskej republiky a má charakter všeobecne záväzného právneho predpisu.

Každý všeobecne záväzný právny predpis pritom možno nielen prijať, ale aj doplniť, zmeniť alebo zrušiť.

Pokiaľ Ústava alebo v súlade s ňou prijatý zákon neustanovia inak, právomoc doplniť, zmeniť alebo zrušiť všeobecne záväzný právny predpis má ten štátny orgán, ktorý daný všeobecne záväzný právny predpis prijal.

1.9. V publikácii „Komentár k Ústave Slovenskej republiky“ autorov Milan Čič a kolektív (Martin, Matica Slovenská 1997) bol na str. 376 uverejnený právny názor, podľa ktorého je rozhodnutie o udelení amnestie nemôže byť zrušené.

Citovaný názor však v súčasnosti stratil aktuálnosť, a to v rozsahu tvrdenia o podrobnej úprave realizácie rozhodnutí o amnestii alebo milosti, nakoľko Ústavný súd dňa 24. 6. 1998 vo veci vedenej pod č. PL. ÚS 8/97 uviedol, že ustanovenia § 366 ods. 2 a ustanovenie § 367 zákona č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov nie sú v súlade s čl. 102 písm. i) Ústavy v spojení s čl. 2 ods. 2 Ústavy.

Citované stanovisko Ústavného súdu SR rovnako samo osebe nie je dôkazom o mylnosti tvrdenia o nezrušiteľnosti amnestie, ale rovnako neslúži v prospech prevzatia tézy o nezrušiteľnosti amnestie bez ďalších úvah a analýz. Neopiera sa totiž o žiadne právne alebo logické argumenty.

V súvislosti s prípadným poukazom na význam právneho názoru uvedeného vo vyššie citovanej publikácii je potrebné poukázať aj na názor ÚS SR, ktorý bol publikovaný v odôvodnení rozhodnutia II. ÚS 31/99-64. V jeho zmysle totiž:

"Výklad práva podaný v právnej vede nemá záväzný význam pre uplatnenie práva ani mu nemožno priznať povahu dôkazu."

2. Podľa čl. V. rozhodnutia predsedu vlády Slovenskej republiky z 3. marca 1998 o amnestii, ktoré bolo publikované v Zbierke zákonov pod č. 55/1998 Z. z. (ďalej len "prvá amnestia"), predseda vlády Slovenskej republiky využijúc svoje právomoci podľa čl. 105 ods. 1 a čl. 102 písm. i) Ústavy o. i. ako príspevok k dosiahnutiu občianskeho zmieru a v záujme odstránenia možných zdrojov napätia v spoločnosti nariadil, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za trestné činy spáchané v súvislosti s prípravou a vykonaním referenda z 23. mája a 24. mája 1997.

Podľa čl. VI. cit. rozhodnutia predseda vlády nariadil, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za trestné činy spáchané v súvislosti s oznámením o zavlčení [REDAKOVANÉ] do cudziny.

Rozhodnutím zo 7. júla 1998 o amnestii, ktoré bolo publikované v Zbierke zákonov pod č. 214/1998 Z. z. (ďalej len "druhá amnestia"), predseda vlády VI. Mečiar ako zastupujúci prezident opravil svoje rozhodnutie o amnestii z 3. marca 1998, a to nasledovne:

V zmysle čl. I. druhej amnestie predseda vlády nariadil, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné konanie pre podozrenie z trestných činov, ktoré mali byť spáchané v súvislosti s prípravou a vykonaním referenda z 23. mája a 24. mája 1997.

Podľa čl. II. druhej amnestie predseda vlády nariadil, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné konanie pre podozrenie z trestných činov, ktoré mali byť spáchané v súvislosti s oznámeným zavraždením [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ] [REDAKOVANÉ], do cudziny, ku ktorému malo dôjsť 31. augusta 1995.

Následne predseda vlády Slovenskej republiky M. Dzurinda ako zastupujúci prezident dňa 8. decembra vydal rozhodnutie o amnestii, ktoré bolo uverejnené v Zbierke zákonov pod č. 375/1998 Z. z. (ďalej len "tretia amnestia"), podľa ktorého čl. V. a čl. VI. rozhodnutia o amnestii z 3. marca 1998 uverejneného pod č. 55/1998 Z. z. a článok I. a článok II. rozhodnutia o amnestii zo 7. júla 1998 uverejneného pod č. 214/1998 Z. z. sa vypúšťajú.

Zastávam názor, že v prípade prvej a druhej amnestie VI. Mečiara boli splnené podmienky pre zmenu jej aboličnej časti, t. j. existovala reálna potreba po jej uskutočnení, podmienená verejným záujmom, ochranou celospoločenských hodnôt a prinavrátením uplatňovania ústavných princípov demokratického a právneho štátu. Je potrebné zdôrazniť, že išlo pritom iba o nevyhnutnú zmenu jej aboličných ustanovení, pričom ostatné ustanovenia ostali nedotknuté.

Uvedené sa domnievam najmä z nasledovných dôvodov:

2.1. Udelenie amnestie patrí k výlučným osobným oprávneniam hlavy štátu. Udeľovaním amnestie sa rozumie hromadné odpúšťanie a zmierňovanie trestov a právnych následkov odsúdenia. Súčasne zahŕňa právo nariadovať, aby sa trestné konanie nezačínalo alebo aby sa v ňom nepokračovalo a zahládza tresty. Rozhodnutie o amnestii sa publikuje v Zbierke zákonov. Súčasťou tohto oprávnenia je i udeľovanie individuálnej milosti, ktorá je aktom individuálnym. Amnestia sa svojím obsahom môže týkať agraciácie, abolicie i rehabilitácie. Spôsob realizácie rozhodnutí o amnestii alebo milosti je podrobne upravený v Trestnom poriadku. Vo svojej podstate ide

o zásah hlavy štátu do súdnej moci (Milan Čič a kolektív: Komentár k Ústave Slovenskej republiky, Martin, Matica slovenská 1997, str. 376).

Z doktrínálnych výkladov je zrejmé, že pod pojmom amnestia sa chápe opatrenie všeobecné, objektívne, týkajúce sa individuálne neurčitých páchatel'ov trestných činov určitého druhu (Slovník verejného práva, diel I., str. 1).

Amnestia sa vždy vzťahuje na konkrétne uvedené trestné činy alebo tresty.

Z uvedeného je zrejmé, že prvá a druhá amnestia vo svojich aboličných častiach nezodpovedajú vymedzeniu amnestie, aká sa bežne používa v ústavnom práve. Z uvedeného možno vyvodit' záver, že bývalý premiér Slovenskej republiky - p. Mečiar, nemal právo udelit' prvú a druhú amnestiu (v jej aboličnej časti) spôsobom, ako to urobil vo svojom rozhodnutí zo dňa 3. marca 1998 a následne aj zo dňa 7. júla 1998.

V prípade vyššie uvedených častí prvej a druhej amnestie nešlo ani o amnestiu v právnom zmysle. Ich čl. V. a VI., resp. I. a II. sa vzťahuje nielen na neohraničený okruh subjektov, ale najmä na neohraničený okruh konaní.

2.2. V prípade udeľovania amnestie sa vždy rešpektovala zásada, že prezident túto udeľuje pri osobitných a zreteľa hodných príležitostiach. Možno jednoznačne konštatovať, že do marca 1998 bolo ústavnou tradíciou na území Slovenskej republiky, že amnestiu udeľoval prezident pri príležitostiach, ktoré boli pre spoločnosť v konkrétnom čase mimoriadne významné (napr. 12. apríla 1993 prezident Slovenskej republiky pri príležitosti svojho zvolenia do funkcie, 27. októbra 1998 prezident ČSSR pri príležitosti 70. výročia vzniku Československa a 20. výročia vyhlásenia jeho federatívneho usporiadania, 8. mája 1985 prezident ČSSR pri príležitosti 40. výročia vyvrcholenia národnooslobodzovacieho boja českého a slovenského ľudu

a oslobodenia Československa Sovietskou armádou a takto by sa dalo pokračovať až do obdobia prvej Československej republiky).

Nie je pritom známy ani jeden prípad z ústavnej histórie, v ktorom by v demokratickom štáte vláda zastupujúca hlavu štátu vyhlásila amnestiu iba na základe skutočnosti, že na ňu dočasne prešli jej ústavné kompetencie, ako sa to stalo v prípade prvej amnestie p. Mečiara zo dňa 3. marca 1998 a následne ju ešte aj v jej aboličných častiach upravovala (dňa 7. júla 1998).

2.3. Všeobecne známou skutočnosťou je, že zo spáchania alebo spolupáchateľstva na trestných činoch súvisiacich so skutkami vymedzenými prvou a druhou amnestiou je podozrivá Slovenská informačná služba a jej predstavitelia (riaditeľ SIS - Ivan Lexa), prípadne niektorí štátni a stranícki funkcionári Hnutia za demokratické Slovensko (Gustáv Krajčí - bývalý minister vnútra SR).

S prihliadnutím na túto osobitnú okolnosť možno identifikovať verejný záujem na preukázaní alebo vyvrátení podozrenia v záujme bezpečnosti štátu.

Táto je jednoznačne ohrozená, ak v Slovenskej informačnej službe zostanú pôsobiť osoby, ktoré sa podieľali na trestnom čine s neprehliadnuteľnou politickou motiváciou (obidve rozhodnutia označované ako amnestie pritom vo svojich aboličných častiach stavali zásadnú prekážku pre nezávislé vyšetrowanie, odstránenie existujúcich pochybností a nájdenie odpovede na otázky, ktoré hlboko zasiahli do života slovenskej spoločnosti).

Rovnako je však na ujmu bezpečnosti štátu stav, v ktorom nedôjde k obnove dobrého mena organizácie s priamou účasťou na zabezpečovaní ochrany bezpečnosti štátu.

Treba tiež uviesť, že vo verejnom záujme bolo a je potrebné prešetriť, či verejný činiteľ vo vysokej štátnej funkcii (minister vnútra SR) sa dopustil spáchania trestného činu marenia referenda, ktorým došlo k priamemu porušeniu práva občanov Slovenskej republiky zúčastňovať sa na správe verejných vecí a práva zúčastniť sa referenda (čl. 30 a čl. 94 Ústavy). Ústavný súd SR pritom sám viackrát konštatoval, že konaním Ministerstva vnútra SR v súvislosti s referendom vyhláseným na máj 1997 došlo k porušeniu základných práv občanov Slovenskej republiky. Iste nemôže byť preto v záujme tých istých občanov (a ani právneho štátu), aby činy, ktoré k tomuto porušeniu viedli, sa riadne nepreskúmali z hľadiska trestnej zodpovednosti ich pôvodcov.

Kritérium verejného záujme pre zmenu rozhodnutia prvej a druhej amnestie bolo teda v okolnostiach daného prípadu jednoznačne splnené.

V záujme splnenia ďalšej podmienky - vykonania zásahu do pôvodného rozhodnutia o udelení amnestie iba v rozsahu, v ktorom je zásah nevyhnutný v demokratickej spoločnosti - je potrebné uviesť, že tretia amnestia nerušila prvú a druhú amnestiu v celej šírke, ale vypustil sa len čl. V. a VI. prvej amnestie a čl. I. a II. druhej amnestie. Z hľadiska právnych účinkov teda nejde o zrušenie prvej a druhej amnestie, ale o ich zmenu.

2.4. Ak vychádzame zo skutočnosti, že prezident Slovenskej republiky je povinný pri výkone svojej ústavnej právomoci podľa čl. 102 písm. i) Ústavy plniť svoje záväzky obsiahnuté v jeho sľube podľa čl. 104 Ústavy, treba uviesť, že prvá a druhá amnestia týmto kritériám podľa môjho názoru nezodpovedajú, pretože neboli vydané "v záujme občanov", ani "k dosiahnutiu občianskeho zmieru v záujme odstránenia možných zdrojov napätia v spoločnosti", ako sa to v záhlaví prvej amnestie uvádza. Všeobecné odsúdenie zavlečenia [REDAKOVANÉ] do cudziny, aj široké negatívne ohlasy na zmarenie referenda jasne vyvracajú tvrdenia o občianskom zmieri a odstránení napätia. Naopak, rozpory sa tým prehĺbili a napätie sa zvýšilo.

Amnestie teda neboli udelené "v záujme občanov", ale v zjavnom rozpore s týmito záujmami.

Možno teda hovoriť o zneužití oprávnenia a o svojvoľnom konaní orgánu verejnej moci.

Z histórie nie je známe, žeby niektorý z predchádzajúcich prezidentov zneužil inštitút amnestie na iné ciele, než tie, pre ktoré bol inštitút kolektívnej milosti (amnestie) zriadený a ktoré v každom právnom štáte sleduje.

2.5. Definícia pojmu amnestia narába s pojmami páchatel' a trestný čin. V prípade využitia tohto opatrenia teda osoba, ktorá udeľuje amnestiu si musí byť vedomá, že čin, na ktorý sa vzťahuje udelenie amnestie, je činom trestným.

V tejto súvislosti dávam do pozornosti vyhlásenie popredných predstaviteľov vtedajšej vládnej koalície (počnúc Ministerstvom vnútra SR), ktorí odmietali, či o i len možnosť kriminalizácie skutkov uvedených v čl. V. a VI. prvej amnestie, resp. čl. I. a II. druhej amnestie, t. j. skutkov súvisiacich s referendom, resp. zavlčením [REDACTED] [REDACTED] do cudziny.

Vyššie uvedenými rozhodnutiami prakticky došlo k uznaniu, že činy popísané v už citovaných čl. V. a VI. prvej amnestie, resp. čl. I. a II. druhej amnestie, sú trestnými činmi.

2.6. Z uvedeného je zrejmé, že v prípade prvého a druhého rozhodnutia p. Mečiara v ich aboličných častiach, ktoré označil ako amnestia, došlo nielen k porušeniu ústavných tradícií, ale aj k porušeniu čl. 1 a čl. 104 Ústavy. Okrem názvu nemajú s obsahom a zmyslom amnestie a ani milosti nič spoločné. Doposiaľ nie je z histórie známy ani jeden prípad tak zjavného zneužitia ústavného oprávnenia udeliť amnestiu, ako sa to stalo v prípade uvedených rozhodnutí.

Právny poriadok nepozná inú možnosť odstránenia podobných pochybení, než je autoremedúra. V záujme zachovania právneho štátu bolo preto potrebné, aby prezident odstránil uvedené pochybenia a z textu prvej a druhej amnestie odstránil čl. V. a VI., resp. I. a II.

3.1. Argumentom, ktorý v určitom smere hovorí proti možnosti zmeny, resp. zrušenia udelenej amnestie, je ochrana nadobudnutých subjektívnych práv.

Ochranu nadobudnutých subjektívnych práv je však potrebné plne rešpektovať len vtedy, ak išlo o práva nadobudnuté v dobrej viere. To sa však o páchateloch trestných činov marenia referenda, falšovania verejnej listiny (vzor hlasovacieho lístka), zavlečenia občana Slovenskej republiky do cudziny, ublíženie na zdraví, zneužitia právomoci verejného činiteľa ... atď. v danom prípade nedá povedať.

Argumentáciou proti možnosti zmeny, resp. zrušenia udelenej amnestie je teda skutočnosť, že v dôsledku udelenia amnestie je dotknutá osoba oslobodená od trestného stíhania a v dôsledku jej zrušenia by toto "oprávnenie" stratila.

Takáto argumentácia je v rozpore s obsahom princípu právneho štátu aj preto, že dotknutej osobe v plnom rozsahu zostáva právo prezumpcie neviny ako základného ústavného práva, ktorým sa riadi trestný proces. Treba zdôrazniť, že treťou amnestiou nie sú dotknuté základné zásady trestného procesu, akými sú prezumpcia neviny, zákaz reformatio in peius, in dubio pro reo a ďalšie, pričom o vine alebo nevine konkrétnych osôb rozhodne nezávislý súd.

V právnom poriadku totiž neexistuje "právo na amnestiu", ale jednoznačne sa akceptuje právna zásada, podľa ktorej z nepráva nemôže vzniknúť právo.

3.2. Nijaký právny inštitút nemá absolútnu platnosť, ani absolútnu dominanciu nad ostatnými právnymi inštitútmi. Sféra právnej relevancie každého právneho inštitútu je vymedzená účelom právneho inštitútu. Účelom právnej normy je určiť stav, ktorý má nastať, čo sa má dosiahnuť ľudským správaním (konaním alebo opomenutím), teda ustanoviť, čo človek môže svojou vôľou zapríčiniť. Právnu normou nemožno spätne ustanoviť (prikázať alebo zakázať), aby v minulosti niečo malo byť. V nadväznosti na účel právnej normy (právnej úpravy) sa pomocou inštitútu zákazu retroaktivity zaručuje tomu, kto sa v minulosti správal podľa práva, že jeho správanie, ktoré už nemôže nijako ovplyvniť, sa dodatočne neoznačí za protiprávne (aj z tohto princípu však existujú významné a odôvodnené výnimky - napr. tie, ktoré umožnili konanie Norimberského procesu, či oveľa aktuálnejšie, ktoré boli základom rozhodnutia Snemovne lordov vo Veľkej Británii o imunite čílskeho senátora Pinocheta).

Formálno-právny prístup k tejto otázke môže naznačovať, že prezident je oprávnený využívať amnestiu podľa ľubovôle. Materiálno-právne a dokonca aj historické nazeranie na obsah tohto inštitútu však vedú jednoznačne k odlišnému záveru. V súlade s obsahom princípu právneho štátu je totiž požiadavka po tom, aby pri využívaní ústavných oprávnení prezidenta, aj pre neho platili limity a hranice určené samostatnou materiálnou podstatou základných ústavných princípov.

V tomto chápaní môže preto hlava štátu udeliť amnestiu iba v súlade s obsahom ústavného princípu právneho štátu a v rozsahu konania, ku ktorému ho zaväzuje aj obsah jeho prezidentského sľubu. Teda iba tak, aby táto slúžila na prospech všetkých občanov a spravodlivosti, ktorú v každom prípade nemusí poskytovať právny poriadok.

Uvedený spor preto chápem ako hľadanie odpovede na nielen odpoveď na otázku, či môže hlava štátu uplatňovať svoje ústavné kompetencie v podstate ľubovoľne a či sa budú rozhodnutia prezidenta hodnotiť iba na základe vonkajších

formálnych znakov (napr. názvu) alebo či pre ich správne hodnotenie a charakteristiku je potrebné venovať pozornosť ich obsahu a súladu so zmyslom, pre ktoré ich ústava utvorila.

Podľa všeobecne uznávaného a moderného prístupu k ústavnosti je prezident (podobne ako každý iný ústavný orgán) povinný rešpektovať tak formálno-právne, ako aj materiálne znaky ústavnosti. Navyiac sa však od neho očakáva, že nebude uprednostňovať určité partikulárne záujmy, či zvýhodňovať určité skupiny obyvateľstva a svoje oprávnenia dokáže používať na presadzovanie toho, čo sa zvykne tak vzletne označovať ako "všeobecné blaho spoločnosti".

V okolnostiach prerokúvaného prípadu navyiac rozhodnutie o zmene amnestie nemá povahu retroaktívneho zásahu do právneho postavenia oprávnenej osoby, pretože obnovenie trestnej zodpovednosti nepoškodilo právne postavenie žiadnej osoby spravajúcej sa podľa práva.

Únos a zmarenie referenda v čase, kedy k nim došlo, boli trestnými činmi podľa Trestného zákona (zákon č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov) platného v právne významnom období. Účel právneho inštitútu zákazu retroaktivity slúži na ochranu pred zodpovednosťou za správanie, ktoré bolo v súlade s platným právnym poriadkom v čase konania alebo opomenutia. Inštitútom zákazu retroaktivity sa však nezabezpečuje ochrana pred správaním ktoré bolo protiprávne v okamihu, keď sa udialo.

3.3. Pokiaľ ide o otázku právnej istoty, treba uviesť, že právo by malo zlučovať tri hodnoty - spravodlivosť, všeobecný prospech (všeobecné blaho) a právnu istotu. Pri rozhodovaní v každom konkrétnom prípade je potrebné zvažovať, či môže potreba právnej istoty prevládať nad nespravodlivým zneužívaním právomoci, ktoré nesleduje celospoločenský záujem (analogicky v nemecky hovoriacich krajinách napr. G. Radbruch: teória o vzťahu zákonného nepráva a nadzákonného práva, prof. Stein,

prof. Herzog a ďalší, v anglosaskej oblasti vzťah pozitívneho a nadpozitívneho práva Coke, Dicey, Rehnquist a mnohí ďalší).

V tejto súvislosti je potrebné tiež uviesť, že právo na udelenie amnestie nie je zaručené ústavou a ani žiadnym iným právnym predpisom. Súčasťou rozhodnutí Ústavného súdu SR je aj právny názor uvedený v rozhodnutí pod sp. zn. PL. ÚS 8/97 (str. 16), podľa ktorého udeľovanie milosti sa nesmie stať pravidlom, pretože by išlo o zrušenie alebo zmenu zákona, ktorá zmena prináleží moci zákonodarnej. Udeľovanie milosti nie je súčasťou základných práv a slobôd a nejde ani o právny inštitút, na ktorý by si občan Slovenskej republiky mohol nárokovať.

V ústavnom systéme Slovenskej republiky nie je súčasťou základných práv a slobôd právo na individuálnu milosť, preto za základné právo nemôže byť označené ani právo na amnestiu. Už Aristoteles pritom konštatoval, že "...právna norma nachádza práve vo svojom všeobecnom charaktere a obsahu vlastné obmedzenia, nakoľko nie každá všeobecná norma zodpovedá presne každému jednotlivému prípadu. Milosť je preto nástrojom nevyhnutnej opravy (korekcie) právnej normy (zákona) v prípadoch, kde tento právny nástroj, práve vďaka svojim všeobecným formuláciám, zanechal určité medzery" (Aristoteles, *Nikomachische Ethik*, V. 14 in Berchtold K., *Der Bundespräsident*, Springer - Verlag, Wien - New York, 1969, s. 281). Nemecký právny teoretik a filozof prof. Radbruch pritom oveľa nekôr rovnako konštatoval, že „...akceptovanie milosti i amnestie aj v ústavách moderných demokracií je uznanie toho, že svet, ktorý nás obklopuje, nie je iba svetom práva, ale že existujú aj iné hodnoty, ktoré je niekedy potrebné chrániť aj proti právu samotnému" (Radbruch, *Vorschule der Rechtsphilosophie*, Berlin 1948, s. 25).

3.4. V súvislosti s vyššie uvedenými otázkami právnej istoty, resp. ochrany nadobudnutých subjektívnych práv, treba poznamenať, že v demokratickom a právnom štáte nie je možné tolerovať stav, kedy predstavitelia vládnej moci zneužijú inštitút amnestie na to, aby vylúčili trestnoprávnu zodpovednosť osôb, ktoré sa

podieľajú na štátnej moci (**zo spáchania trestných činov, na ktoré sa vzťahovala prvá a druhá amnestia je podozrivý bývalý minister vnútra a vysokí funkcionári Slovenskej informačnej služby**) za trestné činy spáchané v súvislosti s výkonom verejnej moci v štáte, ktoré majú celospoločenský dopad - t. j. v prípade, keď zjednodušene povedané, predstavitelia vládnej moci udelia amnestiu vlastnej sami sebe. V demokratickej spoločnosti totiž konanie verejných činiteľov a predstaviteľov štátnej moci musí podliehať prísnyim pravidlám a kontrole zo strany verejnosti, aby sa zabránilo možnosti zneužívania verejnej moci. Zneužitie inštitútu amnestie na oslobodenie z trestného stíhania verejných činiteľov vylučuje ich zodpovednosť za skutky, ktorých sa dopustili počas výkonu svojej funkcie. Tento postup je preto v priamom rozpore so základnými princípmi demokratického a právneho štátu.

V danom prípade preto udelením prvej a druhej amnestie predchádzajúcim premiérom Slovenskej republiky - VI. Mečiarom ako zastupujúcim prezidentom, došlo jednoznačne k zneužitiu právomoci, ktorá je upravená v článku 102 písm. i) Ústavy SR.

Rešpektovanie zásad, na ktorých je budovaný každý právny a demokratický štát a dôsledné plnenie obsahu sľubu prezidenta preto jednoznačne musí prevládať nad požiadavkou po právnej istote, ktorá by v tomto prípade zakotvovala stav odporujúci základným demokratickým hodnotám, na ktorých je postavený ústavný systém Slovenskej republiky.

Vychádzajúc z horeuvedených stanovísk zastávam názor, že takto zneužitej právomoci (amnestii p. Mečiara v jej aboličnej časti) bolo potrebné odoprieť jej platnosť, čo sa aj stalo treťou amnestiou.

3.5. V súvislosti s uvedenou otázkou je potrebné poukázať aj na moderný prístup medzinárodného spoločenstva k riešeniu týchto otázok. Zástupcovia členských štátov združených v Organizácii spojených národov formulovali v Deklarácii Valného

zhromaždenia OSN z roku 1992 (**Deklarácia OSN č. 47/133 z 18. decembra 1992 o ochrane všetkých osôb pred násilným zmiznutím**) základné zásady všeobecného medzinárodného práva zamerané na ochranu osôb pred násilným zmiznutím.

Tento dokument sa pritom odvoláva na ciele Charty OSN (čl. 55), na uznávanie dôstojnosti, rovnakých a neodňateľných práv všetkých ľudí ako základ slobody, spravodlivosti a mieru vo svete, na obsah Všeobecnej deklarácie ľudských práv, na obsah Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a tiež na obsah ďalších medzinárodných dokumentov. Valné zhromaždenie OSN sa v Deklarácii vyslovilo pre to, aby členské štáty OSN kvalifikovali ako trestné všetky činy, ktorých následkom je násilné zmiznutie osôb (**čl. 4**) a tiež aby osobám, ktoré sú podozrivé zo spáchania trestného činu únosu, nebola poskytovaná amnestia alebo podobné právne opatrenie, ktoré by im umožnilo vyhnúť sa trestnému stíhaniu alebo trestu (**čl. 18**).

Aj keď rezolúcie a deklarácie Valného zhromaždenia OSN zväčša nemajú charakter samostatných prameňov medzinárodného práva, ich obsah vysvetľuje, potvrdzuje alebo formuluje zásady všeobecného medzinárodného práva.

Tieto dokumenty sú preto nielen významným indikátorom prístupu medzinárodného spoločenstva k ochrane ľudských práv a slobôd, ale pokladajú sa tiež za vyjadrenie všeobecného súhlasného výkladu platného medzinárodného práva, za potvrdenie všeobecnej platnosti určitých zásad, či formulovanie nových princípov de lege ferenda.

Slovenská republika je členským štátom OSN. V zmysle článku 56 Charty OSN, ktorá bola zverejnená vyhláškou ministra zahraničných vecí č. 30/1947 Sb. sú všetci členovia OSN zaviazaní postupovať spoločne i samostatne v súčinnosti s Organizáciou, aby sa dosiahli ciele ustanovené v článku 55, na ktorý sa odvoláva Deklarácia OSN č. 47/133 z 18. decembra 1992 o ochrane všetkých osôb pred násilným zmiznutím.

Možno preto právom očakávať, že orgány Slovenskej republiky budú vysvetľovať si a využívať svoje oprávnenia tak, aby neporušovali záväzky, ktoré prevzala na seba Slovenská republika v súvislosti so svojím členstvom v Organizácii spojených národov.

Pri rozhodovaní o udelení amnestie z 3. marca 1998 (č. 55/1998 Z. z.) a zo 7. júla 1998 (č. 214/1998 Z. z.) bol preto povinný rešpektovať tieto záväzky Slovenskej republiky aj predseda vlády VI. Mečiar a nebol oprávnený udeliť amnestiu aj za činy, ktoré boli "...spáchané v súvislosti s oznámením o zavlčení [REDAKČIA] [REDAKČIA] do cudziny" alebo "...ktoré mali byť spáchané v súvislosti s oznámeným zavlčením [REDAKČIA], [REDAKČIA], do cudziny, ku ktorému malo dôjsť 31. augusta 1995".

4. Záver

Na základe horeuvedeného zastávam názor, že Ústavný súd Slovenskej republiky by výkladom čl. 102 písm. i) Ústavy SR mal dospieť k záveru, že rozhodnutie o udelení amnestie prezidentom Slovenskej republiky (resp. predsedom vlády Slovenskej republiky ako zastupujúcim prezidentom podľa čl. 105 Ústavy) vo forme abolície, je možné výnimočne zmeniť alebo zrušiť, ak jeho obsah je v rozpore so **záujmami občanov Slovenskej republiky**, je v rozpore so **zachovávaním a obhajobou Ústavy Slovenskej republiky a princípov, na ktorých je budovaná a ostatných zákonov (ako to navrhujem v úvode svojho stanoviska)**.

Zastávam názor, že v danom prípade bolo vo verejnom záujme a v demokratickej spoločnosti nevyhnutné v súlade s obsahom Ústavy Slovenskej republiky vypustiť čl. V. a VI. rozhodnutia predsedu vlády p. Mečiara ako zastupujúceho prezidenta o amnestii z 3. 3. 1998 publikovaného pod č. 55/1998 Z. z.,

ako aj čl. I. a II. rozhodnutia predsedu vlády p. Mečiara ako zastupujúceho prezidenta o amnestii zo 7. 7. 1998 publikovaného pod č. 214/1998 Z. z., čo sa aj stalo mojím rozhodnutím o amnestii zo 17. 2. 1999 publikovaným pod č. 375/1998 Z. z.“

Vychádzajúc z uvedených argumentov podal predseda vlády Slovenskej republiky návrh ústavnému súdu na takýto výklad článku 102 ods. 1 písm. i) Ústavy SR v platnom znení.

„Jediné ustanovenie Ústavy Slovenskej republiky limitujúce výkon všetkých ústavných právomocí prezidenta Slovenskej republiky je obsiahnuté v sľube, ktorý skladá a v ktorom sa zaväzuje, že : „Svoje povinnosti budem vykonávať v záujme občanov a zachovávať i obhajovať ústavu a ostatné zákony“ (čl. 104 ústavy).

Preto len záujmy občanov, zachovávanie a obhajoba Ústavy Slovenskej republiky a ostatných zákonov sú jediné ústavne upravené dôvody, ktoré prezident Slovenskej republiky zohľadňuje pri výkone svojej ústavnej právomoci upravenej v čl. 102 ods. 1 písm. i) Ústavy SR.

Záujmom občanov Slovenskej republiky (a tým aj celospoločenským záujmom) je, aby všetky trestné činy boli riadne vyšetrené a ich páchatelia potrestaní. Tento záujem je nielen vyjadrením demokratického charakteru Slovenskej republiky, ktorá dokáže ochraňovať základné práva a slobody svojich občanov len vtedy, ak bude dôsledne stíhať páchatel'ov všetkých trestných činov, ale aj významnou súčasťou jej ústavnej charakteristiky ako právneho štátu (obsah článku 102 ods. 1 písm. i) v spojení s článkom 104 ods. 1 a s článkom 1 Ústavy SR).

Ústavný poriadok a trestné právo v Slovenskej republike ako demokratickom a právnom štáte je založené na demokratických princípoch, na humanizme a zákonnosti.

Princíp demokratizmu sa pritom chápe aj ako významná záruka práv občanov, že verejná moc ich bude chrániť proti páchatelom trestných činov.

Princíp humanity a zákonnosti neumožňuje žiadnemu orgánu verejnej moci zneužívať akýkoľvek ústavný a ani trestno-právny inštitút svojvoľne, či dokonca stranícky.

V ústavnom poriadku slovenskej republiky, ako demokratického a právneho štátu, sa milosť (amnestia) akceptuje ako nevyhnutný nástroj na vyrovnanie napätí, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou každého právneho štátu. Rešpektuje sa, že ich zdrojom je vzájomný vzťah medzi jeho dvoma súčasťami – princípom rovnosti (ktorý kladie dôraz na rovnaké uplatňovanie právnych noriem voči všetkým) a princípom spravodlivosti (ktorý za určitých podmienok pripúšťa určitú mieru individualizovaného prístupu).

Každé iné použitie inštitútu milosti (amnestie) než to, ktoré sleduje, vyrovnanie vnútorných napätí vznikajúcich vo vnútri právneho štátu a záujmy občanov na zachovávaní všeobecného blaha, ústavy a právneho poriadku (v prípade ich aboličnej formy, napr. na zabránenie vyšetrenia trestných činov bez existencie tak závažných dôvodov, ktoré by jednoznačne prevládli nad záujmom verejnosti nad ich vyšetrením, či na svojvoľné a neodôvodnené zvýhodnenie bližšie neurčenej skupiny páchatelov trestných činov alebo napr. na ochranu skupiny vlastných politických prívržencov pred spravodlivým potrestaním za spáchané trestné činy) preto odporuje zmysle a podstate tohto ústavného inštitútu, je zneužitím ústavných právomocí a odmietnutím rešpektovania princípu právneho štátu, ako ho zakotvuje článok 1 Ústavy Slovenskej republiky.“

C.

Ústavný súd pri podávaní výkladu sporného ustanovenia vychádzal z nasledovných úvah:

Obsahom návrhu v značne zredukovanej podobe je návrh na podanie takého výkladu čl. 102 ods. 1 písm. i), ktorý by vyjadril "zákaz" nakladania s týmto oprávnením prezidenta ohľadne udelenej amnestie v zmysle akejkoľvek jej úpravy, doplnenia, najmä doplnenia in fraudem, alebo dokonca jej zrušenia. Z takého spôsobu navrhovaného výkladu možno dedukovať názor, že pokiaľ ide o udeľovanie amnestie, nie je prezident ničím obmedzovaný.

Z vyjadrenia predsedu vlády naopak vyplýva, že jeho záver o práve zrušiť udelenú amnestiu vychádza z imperatívu obmedzeného rozsahu využívania oprávnenia udeliť amnestiu, ktoré je dané, resp. limitované niektorými princípmi právneho štátu. Pri ich nerešpektovaní predpokladá zvažovanie "konkrétnych" kritérií a podmienok pre takýto postup a považuje ho za "výnimočný".

Podľa čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy prezident udeľuje amnestiu, (ktorou)

- odpúšťa a zmierňuje tresty uložené trestnými súdmi,
- nariaďuje, aby sa trestné konanie nezačínalo, alebo aby sa v ňom, ak už bolo začaté, nepokračovalo,
- zahládza tresty.

Jednou z podmienok, ktoré musia byť splnené, aby ústavný súd podal výklad ústavného zákona podľa čl. 128 ústavy, je praktická realizácia konkrétneho ustanovenia subjektom, ktorý je k tomu oprávnený, a to kontroverzným spôsobom. Ústava a ústavné zákony tvoriace vrchol v hierarchii právnych noriem sú z hľadiska podmienok ich záväznej interpretácie podľa citovaného článku odlišné od ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov iba v jedinom: ich legálny výklad je oprávnený podávať iba ústavný súd. Tento môže podať aj taký výklad sporného ustanovenia, ktorý nebude totožný ani s jednou z verzií predkladaných účastníkmi.

Pritom nemožno hovoriť o postupe "ultra" alebo dokonca "extra petitum", pretože za petit je potrebné považovať návrh na výklad konkrétneho ustanovenia ústavy alebo ústavných zákonov ústavným súdom (za dodržania stanovených podmienok) a nemožno ho zamietnuť, ak sa ústavný súd s navrhovaným spôsobom výkladu nestotožní. Neopodstatnené návrhy totiž nemôžu prejsť cez štádium predbežného prerokovania veci.

Výklad ústavy (ústavného zákona) podlieha rovnakému postupu, aký pri výklade iných právnych noriem používajú iné orgány na to oprávnené. Sú to všeobecne uznávané metódy výkladu práva, uzatvorený súbor poznávacích metód, ktoré v rozsahu použiteľnosti umožnia bližšie objasniť právnu normu po stránke obsahu, zmyslu a možnosti jej správneho uplatňovania.

Ústavný súd v tejto súvislosti považuje za potrebné pripomenúť tieto skutočnosti:

- všeobecné výkladové pravidlo uvedené v čl. 152 ods. 4 ústavy je možné uplatniť iba u všeobecne záväzných právnych predpisov s právnou silou nižšou ako ústava sama. Skutočnosť, že ústava musí byť v súlade "sama so sebou", vyžaduje zistiť, či existuje jej vnútorná nerozpornosť (vnútorná súladnosť), a to analýzou právnych účinkov všetkých jej ustanovení svojím obsahom a právnymi účinkami podobných s čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy. Takýmito sú ustanovenia čl. 78 ods. 2, čl. 107, čl. 17 ods. 2 a v širšom kontexte aj čl. 104 ods. 1 a 2 a články 105, 106, 107 a 136 ods. 1 ústavy;
- ústavný súd ústavu alebo ústavný zákon a jej konkrétne ustanovenie v konaní o výklad neuplatňuje. Integritnou súčasťou konania o výklad nie sú preto konania, ktoré po jeho podaní môžu ale nemusia nasledovať;
- ústavný súd podáva výklad *ústavy a ústavných zákonov*. Výklad opierajúci sa o analýzu všeobecných právnych princípov, hodnôt a cieľov demokratickej spoločnosti nemôže prekročiť všeobecný rámec daný ustanoveniami právnych predpisov. O rozsahu jeho použiteľnosti teda vedome (prípadne aj nevedome)

rozhoduje sám tvorca právneho predpisu. Preto tiež miera, akou prihliada na uvedené princípy, nemôže presiahnuť hranicu potreby ich zahrnutia do niektorej z uznávaných výkladových metód. Platná právna norma nemôže podliehať pri svojom uplatňovaní - ako poslednom štádiu interpretácie - kritériám významným predovšetkým pri jej tvorbe. Tým sa nemá na mysli, že ich treba ignorovať v prípade, ak ide napríklad o tzv. indifirentné právne normy. Takou však podľa výsledkov jednotlivých metód výkladu článok 102 ods. 1 písm. i) ústavy nie je;

- odporca, i keď to vo svojom vyjadrení priamo neuviedol, zvolil rozširujúci výklad interpretovanej normy. Východiskom pre to mu bolo právno-politické hodnotenie situácie, vyvolanej amnestiami udelenými predsedom vlády 3. marca 1998 a 7. júla 1998. Takýto interpretačný výsledok by mohol byť akceptovateľný iba v prípade celkom zjavných nedostatkov tvorby práva, výsledkom ktorých sú nepresnosti, nejasnosti alebo opomenutia v texte. Takéto nedostatky v interpretovanom texte môžu síce sťažovať výklad a aplikáciu ustanovenia, nevedú však k možnosti chápať normu extenzívne. Extenzívne chápanie by muselo vyplývať z nezrovnalostí v systémovosti vzťahov, ktoré budú rozobraté nižšie, na ktoré ústavný súd nenarazil. Keďže v ústavnom práve rovnako ako v trestnom práve je analógia vylúčená, nemožno považovať rozširujúci výklad celkovo za prípustný. Najzávažnejším dôvodom vylučujúcim možnosť extenzívneho výkladu ústavnej normy je však ústavná direktíva uvedená v čl. 2 ods. 2 ústavy;
- podľa ustanovenia § 1 ods. 2 písm. b) zákona č. 1/1993 Z. z. o Zbierke zákonov Slovenskej republiky sa rozhodnutia o udelení amnestie uverejňujú v Zbierke zákonov. Že môže ísť iba o uverejnenie rozhodnutí o *udelení* amnestie, a nie iných „výhlásení o amnestii“, vyplýva zo znenia čl. 102 písm. i) ústavy (v platnom znení podľa čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy). Preambuly nie sú esenciálnou náležitosťou žiadneho normatívneho aktu a sú pre posudzovanie jeho normatívneho obsahu bez právneho významu;
- navrhovateľ požiadal o výklad čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy. Ústavným zákonom č. 9/1999 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení ústavného zákona č. 244/1998 Z. z. došlo k zmene (bod 11), podľa

ktorej sa doterajší text čl. 102 ústavy označuje ako odsek 1 a dopĺňa sa odsekom 2, ktorý znie: „Rozhodnutie prezidenta vydané podľa čl. 102 písm. b) a i), ak ide o udelenie amnestie, a podľa písm. j) je platné, ak ho podpíše predseda vlády Slovenskej republiky alebo príslušný minister; v týchto prípadoch za rozhodnutie prezidenta zodpovedá vláda Slovenskej republiky.“

Doterajší text článku 102 písm. i) ústavy napriek doplneniu odsekom 2, ostal v čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy v platnom znení nezmenený. Výklad oprávnenia prezidenta uvedeného v tomto ustanovení sa preto týka oprávnenia uvedeného pod novým označením.

Ústavný súd pri výklade sporného ustanovenia použil metódu jazykového, logického, historického a systematického výkladu. Závety získané jednotlivými metódami výkladu sa prekrývajú alebo prelínajú. V konečnom dôsledku je to však potvrdením o ich vzájomnom prepojení, najmä však toho, že ich výsledky sa vzájomne nevylučujú.

I.

Primárnym objektom výkladu je slovný text právnej normy. V rovine právneho jazyka je jednotnosť právneho poriadku, okrem iného, spojená s konštantnosťou významov prisudzovaných jazykovým výrazom.

Špecifickosť práva vyplýva aj z miery možnosti formálne presne, jednoducho a jednoznačne vyjadriť oprávnenia a povinnosti predpokladaných účastníkov právnych vzťahov. Prostriedkom na to sú syntaktické, sémantické a pragmatické vlastnosti právneho jazyka.

Výklad čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy sa nemôže týkať iba "aboličnej časti" alebo formy amnestie, ale musí sa týkať všetkých jej foriem.

Za každým jednotlivým pojmom tohto ustanovenia je potrebné rozoznávať jeho normatívny obsah.

V slovnom spojení "udeľuje amnestiu" došlo k prípustnému hromadeniu sčasti rovnoznačných výrazov, pretože ak je nejaký trestný čin alebo osoba *amnestovaná*, stalo sa tak preto, lebo amnestia bola *udelená*.

Pri analýze (výklade) pojmu *udeľuje*, jeho normatívneho obsahu, došiel ústavný súd k zisteniu, že je jedným z možných designátov pojmu *rozhoduje*. Základný pojem *rozhoduje* ako hyponymum zahŕňa v sebe i pojem *odníma* ako ďalší možný designát. Medzi týmito designátmi existuje zreteľná sémantická hranica, ktorú je potrebné medzi nimi viesť.

V Synonymickom slovníku slovenčiny (Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 1995) je termín *udelit'* charakterizovaný ako: poskytnúť bez náhrady, ako dar, odovzdať do vlastníctva, poskytnúť právo, oprávnenie na používanie. Neprijateľný je preto názor, že by v samotnom tomto pojme mohlo byť implikované právo *vziať udelené späť*. Tento význam posilňuje slovné spojenie *udeľuje amnestiu*. Normatívnym obsahom pojmu *amnestia* je nad každú pochybnosť *zánik* trestnosti na úrovni právoplatného rozhodnutia príslušného orgánu bez možnosti podať mimoriadny opravný prostriedok proti nemu, ako aj *zánik* realizácie dôsledkov trestného stíhania. Podľa § 65 Trestného zákona je udelenie amnestie zaradené medzi dôvody zániku nebezpečnosti trestného činu pre spoločnosť. Legálna definícia pojmu *amnestia* neexistuje, no z doktrinálneho výkladu celkom nepochybne jej uvedený normatívny obsah vyplýva (Slovník veřejného práva československého, Brno 1929).

Výklad čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy, ktorý by sa obmedzil iba na "aboličné oprávnenie", nemá opodstatnenie, pretože všetky druhy amnestie sú svojím zmyslom, významom a právnym účinkom - vytvorením najskôr objektívnej a potom *subjektívnej právnej situácie*- rovnocenné. Pretože na tejto skutočnosti nemôže nič zmeniť

odlišnosť týchto druhov amnestie po stránke ich normatívnej podoby, keďže ich právne účinky sú rovnaké (už uvedený zánik trestnosti, vykonateľnosti trestu atď.), treba považovať najmä z tohto dôvodu za irelevantné, akým spôsobom a akou formou sa udelená amnestia alebo individuálna milosť dostáva nielen ku svojmu adresátovi, ale aj ku všetkým subjektom, ktoré sú jej udelením viazané. Na druhej strane však uvedená spoločná črta všetkých druhov amnestie dovoľuje sústrediť sa výlučne na aboličnú formu amnestie, ktorá z hľadiska výkladu všetky ostatné formy reprezentuje. Reálne právne účinky abolicie, agraciácie i rehabilitácie nepripúšťajú teda v rámci gramatického výkladu možnosť ich odlišnej interpretácie z hľadiska položenej otázky.

V súlade s týmto názorom je gramatický výklad textu *odpúšťa a zmierňuje tresty uložené trestnými súdmi*, rovnako tak textu *nariaduje, aby sa trestné konanie nezačínalo, alebo aby sa v ňom nepokračovalo* spolu s oprávnením *zahľadávať tresty* taký jednoznačný, že o jeho sémantickej, temporálnej a významovej "jednosmernosti" nemôže byť pochyb. Vychádzajúc z tých častí čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy, ktoré konkretizujú jej formy, potom by právo prezidenta zrušiť amnestiu muselo nevyhnutne mať aj tieto dôsledky: *nariadiť, aby sa trestné konanie opätovne začalo*, aby sa v zastavenom trestnom konaní *pokračovalo*, mal by mať možnosť rozhodnúť, že amnestiou odpustené a zmiernené tresty uložené trestnými súdmi sa predsa len *vykonajú* a že zahladené odsúdenia sa do uplynutia zákonných lehôt budú vo výpisoch z registrov trestov a v iných dokladoch *naďalej uvádzať*.

Za správny je potrebné považovať už vyslovený názor ústavného súdu, že výklad ústavy, ústavných zákonov je nutné podávať striktne právne, bez politicky motivovaného sporu (II. ÚS 31/97). Všeobecne možno pripustiť, že i v spoločnosti so všetkými atribútmi spoločnosti demokratickej existuje politická klíma alebo s benevolentným prístupom k niektorým druhom delikvencie, alebo naopak klíma, ktorá má k niektorým trestným činom vyhrotený vzťah. K prioritným záujmom platným v demokratickej spoločnosti patrí nepochybne záujem na odhalení, odsúdení a potrestaní všetkých trestných činov. V tomto zmysle nemôže preto byť z hľadiska dodržiavania

princípov právneho štátu preferovaná iba aboličná forma amnestie. Záujem je i na potrestaní páchatel'ov, teda na odpykaní trestu. Aj možnosti zmeny in fraudem tých foriem amnestie a milosti, ktoré sa týkajú penitenciárnej a postpenitenciárnej fázy, narážajú na neprekonateľné ústavné i zákonné prekážky, ako o tom bude bližšie pojednávané v časti týkajúcej sa systematického výkladu.

Výsledkom metódy gramatického výkladu je zistenie, že pojmy *zmiernuje* a *odpúšťa* tresty uložené trestnými súdmi a *nariaduje*, aby sa trestné konanie *nezačínalo* alebo aby sa v ňom *nepokračovalo* a *zahľádza* odsúdenia, nemožno považovať za sémanticky neostre výrazy, rovnako tak ako za takýto nemožno považovať zložený výraz *udeľuje amnestiu*.

V súhrne táto interpretačná metóda vyústila do záveru ústavného súdu, že čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy priznáva prezidentovi Slovenskej republiky právo amnestiu (milosť) vo všetkých jej formách udeliť, z jeho gramatického obsahu naopak nevyplýva právo udelenú amnestiu (milosť) vziať späť (zrušiť ju). Tento záver sa celkom prirodzene týka nielen prezidenta, ktorý amnestiu sám udelil, ale i každého ďalšieho vykonávateľa tejto funkcie.

II.

Právo udeľovať amnestiu a milosť patrí oddávna k tradičným prerogatívam hlavy štátu. Inštitút amnestie má od začiatkov svojho vzniku svojich zástancov, kritikov i odporcov. Motívy nesúhlasu s ním vychádzali nielen z rozsahu jej využívania, ale i jeho samotnej existencie. Podstatnou je však skutočnosť, že inštitút amnestie a milosti napriek rôznorodým modifikáciám, ktorými v histórii svojho trvania prechádzal a napokon pretrval do dnešných čias, je v rôznych podobách zachovaný vo všetkých krajinách, s ktorými je vhodné Slovenskú republiku porovnávať.

Ak venujeme pozornosť iba histórii slovenskej (vrátane československej) štátnosti, je analýza formy a rozsahu ústavného zakotvenia tohto oprávnenia prínosná pre jeho interpretáciu minimálne z jedného dôvodu. Hodnotenie skutočnosti, že súčasná podoba čl. 102 ods. 1 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky je v podstate totožná so všetkými predchádzajúcimi úpravami - s výnimkou zákona z 29. februára 1920, ktorým sa uvádza Ústavná listina Československej republiky - praktický význam nemá. Vyúsťuje však do konštatovania, že ani významné spoločenské a politické zmeny počas existencie našej štátnosti, najmä po r. 1945, nepodmienili vznik zásadne odlišnej úpravy tohto oprávnenia prezidenta. Svedčí to o tom, že sa nemenili základné podmienky pre jeho existenciu a uplatňovanie. *Ratio legis* ostáva nezmenené: ponechať hlave štátu právo určeným spôsobom a v určenom rozsahu "korigovať" výsledky uplatňovania súdnej moci.

Zákon z 29. februára 1920, ktorým sa uvádza Ústavná listina Československej republiky, je inštruktívny predovšetkým z hľadiska zaradenia práva prezidenta republiky udeľovať amnestiu, odpúšťať alebo zmierňovať tresty atď. Toto právo uvedené v § 64 ods. 1 čl. 11 a § 103 ods. 1 a 2 Ústavnej listiny je systematicky zaradené pod "Moc vládnu a výkonnú", predovšetkým však pod „Moc súdnu“. Z tohto zaradenia vyplýva jednoznačná orientácia, resp. chápanie inštitútu amnestie ako trestnoprávnej kategórie.

Pozornosť si zaslúži odsek 2 tohto ustanovenia, podľa ktorého "tieto práva neprislúchajú prezidentovi republiky, pokiaľ ide o členov vlády obžalovaných alebo odsúdených podľa § 79". V ustanovení § 79 ods. 1 Ústavnej listiny sa hovorí: "Ak poruší predseda alebo členovia vlády úmyselne alebo z hrubej nedbanlivosti v odbore svojej úradnej povinnosti ústavné alebo iné zákony, sú trestne zodpovední." Takto zvolený spôsob negatívnej enumerácie dokumentuje významným spôsobom možnosti normotvorby, o ktorých možno všeobecne povedať, že ich využitie je výsledkom záujmov normotvorcu, založených na objektívnych potrebách spoločnosti. Normotvorca si ich uvedomuje v zložitom motivačnom procese, v ktorom nadobúdajú

charakter cieľovej orientácie bez ohľadu na to, aký stupeň právnej sily má konkrétna právna norma. Motívy, prezumpcie a princípy, ktoré viedli po r. 1920, kedy bola Ústavná listina nahradená neskoršími ústavami, neskorších ústavodarcov vrátane tvorcov dnešnej ústavy a jej poslednej úpravy zo 14. januára 1999 (ústavný zákon č. 9/1999 Z. z.), k takej úprave čl. 102 písm. i), ktorý vo svojom znení z možnosti udeliť amnestiu nevylučoval ani konkretizované skupiny osôb, ani konkretizované druhy trestnej činnosti ústavný súd nezisťuje ani nehodnotí. Samotný inštitút amnestie, jeho existencia a uplatňovanie, by však bol iluzórny v prípade, ak by sa bezpodmienečne nerešpektovala súdna moc ako jedna zo štátnych mocí. Udelenie a rešpektovanie udelenej amnestie v akejkoľvek forme je potvrdením deľby moci v právnom štáte.

III.

Z hľadiska systematického výkladu je čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy potrebné zaradiť do dvoch systémov.

V prvom rade je to systém, ktorý tvorí samotná ústava. Právo udeľovať amnestiu patrilo medzi autonómne právomoci hlavy štátu (od prijatia ústavného zákona č. 9/1999 Z. z. ide o právomoc viazanú).

Charakteristika všetkých právomocí prezidenta ani po ich podrobnej analýze a porovnaní nemôže byť smerodajná pre výklad čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy. Jej výsledkom by totiž nemohlo byť nič iné, ako konštatovanie, že prezident *môže*, ale *nemusí* udeliť amnestiu alebo milosť v akejkoľvek forme (ako o tom napokon už ústavný súd v iných veciach judikoval).

Podľa čl. 101 ods. 1 ústavy: "Hlavou Slovenskej republiky je prezident." Ide o prvé ustanovenie šiestej hlavy (Výkonná moc), prvého oddielu (Prezident Slovenskej republiky) Ústavy Slovenskej republiky. Právo udeľovať amnestiu teda patrí k právam

predstaviteľ a výkonnej a nie súdnej moci a je systematicky zaradené pod "výkonnú moc."

Ústava prostredníctvom čl. 78 ods. 1, 2 a 3 pozná aj iný zásah do výkonu súdnej moci, a to nie predstaviteľom moci výkonnej, ale zákonodárnou mocou. Podľa ods. 2 uvedeného článku poslanca nemožno trestne ani disciplinárne stíhať, ani ho vziať do väzby bez súhlasu Národnej rady Slovenskej republiky. Ak Národná rada súhlas odoprie, stíhanie je *navždy* vylúčené.

Napriek diskutabilnému opodstatneniu tohto ustanovenia je toto stále súčasťou ústavy. Tento exkurz je z hľadiska interpretácie čl. 102 ods. 1 písm. i) nesporne významný, pretože rovnaké motívy (rovnaké kritériá) by museli zjavne platiť aj pri úvahe o možnosti zrušiť uznesenie Národnej rady, ktorým sa súhlas na trestné stíhanie odoprie, a to či už tou istou Národnou radou alebo v inom zložení (napr. po voľbách).

Značný zásah do súdnej moci predstavuje čl. 107 ústavy, podľa ktorého možno prezidenta stíhať len pre úmyselné porušenie ústavy alebo vlastizrada. Prezidenta nemožno stíhať teda ani za evidentne spáchaný kriminálny delikt.

Systematické zaradenie sporného článku v ústave viac efektívne využiteľných možností jeho interpretácie neponúka.

V druhom rade, avšak z hľadiska podávania výkladu jednoznačne významnejšom, patrí čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy svojimi právnymi účinkami do systému trestného zákonodarstva. Toto zaradenie zásadným a rozhodujúcim spôsobom ohraničuje priestor, v ktorom o pojme *amnestia* možno uvažovať.

Je potvrdením toho, že čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy nemôže mať samostatnú, izolovanú existenciu a že by pri jeho interpretácii bolo možné nevziať do úvahy

postupy - pre trestné právo príznačne presne formulované - ktoré s jej udelením priamo súvisia.

Právnym účinkom (dôsledkom, následkom) udelenia amnestie je *objektívny* vznik *subjektívnej právnej situácie* u všetkých osôb, ktorých sa udelená amnestia dotýka. Na druhej strane znamená konkrétne povinnosti pre všetky orgány činné v trestnom konaní vrátane inštitúcií penitenciárnej starostlivosti a inej trestnej agendy.

Konkretizáciu uvedenej subjektívnej právnej situácie a práv z nej vyplývajúcich nachádzame vo viacerých ustanoveniach zákona č. 141/1961 Zb. v znení neskorších zmien a doplnkov (Trestný poriadok). Všetky tieto ustanovenia majú priamy vzťah k ust. § 2 ods. 1 Trestného poriadku, podľa ktorého: "Nikto nemôže byť stíhaný ako obvinený ináč, než zo zákonných dôvodov a spôsobom, ktorý ustanovuje tento zákon."

Ustanovenie § 11 Trestného poriadku má nadpis: "Nepripustnosť trestného stíhania." Podľa ods. 1 písm. a) citovaného ustanovenia trestné stíhanie nemožno začať, a ak bolo už začaté, nemožno v ňom pokračovať a musí byť zastavené, ak to nariadi prezident republiky, použijúc svoje právo udeľovať milosť alebo amnestiu. Tento dôvod *nepripustnosti* trestného stíhania je medzi ostatnými dôvodmi uvedený na prvom mieste, pričom aj všetky ostatné dôvody patria medzi také, ktoré ani v budúcnosti nemôžu "odpadnúť": premlčanie trestného stíhania, stíhanie osoby zomrelej, stíhanie osôb vyňatých z právomoci orgánov činných v trestnom konaní v prípade odopretia súhlasu na ich stíhanie, nedostatok veku. Podľa písm. f) citovaného ustanovenia nie je trestné stíhanie prípustné proti tomu, proti komu sa skoršie stíhanie pre ten istý skutok skončilo právoplatným rozsudkom súdu alebo bolo právoplatne zastavené, ak rozhodnutie nebolo *v predpísanom konaní zrušené*. Tá istá podmienka je uvedená pod písm. g) citovaného ustanovenia ohľadne stíhania a rozhodnutia iného orgánu na stíhanie trestných činov oprávneného.

Jedinú možnosť pokračovania v trestnom stíhaní poskytuje odsek 2 tohto ustanovenia, podľa ktorého sa v trestnom stíhaní, ktoré bolo zastavené z dôvodu uvedeného v ods. 1 písm. a) (a písm. b)), pokračuje, ak obvinený do 3 dní odvtedy, čo mu bolo uznesenie o zastavení trestného stíhania oznámené, vyhlási, že na prejednaní veci trvá. Trvať na prejednaní veci však možno iba v prípadoch, kedy bolo v dôsledku amnestie trestné stíhanie zastavené uznesením, ktoré sa obvinenému doručuje. Preto, ak dôjde k *odloženiu* veci podľa § 159 ods. 1 a 4 Trestného poriadku, niet zrejme oprávnenej osoby, ktorá by mohla o pokračovanie v trestnom stíhaní žiadať. Odloženie veci prichádza do úvahy v prípadoch, ak ešte nebolo začaté trestné stíhanie podľa § 160 Trestného poriadku. Vec sa teda odloží, ak prezident v amnestii nariadi, aby sa trestné stíhanie *nezačínalo*.

V priamej súvislosti s jednotlivými druhmi amnestie (hromadnej alebo individuálnej) sú ustanovenia § 159 ods. 2 a 4, § 172 ods. 1 písm. d), § 223 ods. 1, § 231 ods. 1 a § 257 písm. b) Trestného poriadku. Všetky tieto ustanovenia v rôznych štádiách trestného konania znamenajú zastavenie trestného stíhania vedeného proti osobe, na ktorú sa v dôsledku udelenej amnestie alebo milosti vzťahuje ustanovenie § 11 ods. 1 písm. a) Trestného poriadku.

Amnestiu alebo milosť udelenú formou agraciácie alebo rehabilitácie vykonávajú ust. § 363 a § 366 Trestného poriadku a § 69 a § 87 Trestného zákona.

Žiadne ustanovenie Trestného poriadku neobsahuje takú úpravu pre orgány činné v trestnom konaní, podľa ktorej by mohli postupovať v prípade „obnovenia“ trestnosti skutkov, páchatel'ov, výkonu trestu, atď. po zrušení amnestie. Z toho teda vyplýva, že ak Trestný poriadok pri použití § 11 ods. 1 písm. a) nepozná možnosť zrušenia na základe neho vydaného rozhodnutia prostredníctvom *predpísaného konania*, je takéto rozhodnutie nezmeniteľné.

Týmito závermi sa čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy prostredníctvom svojich dôsledkov a účinkov v trestnom zákonodárstve vracia do ústavného systému. Podľa čl. 17 ods. 2 ústavy: "Nikoho nemožno stíhať alebo pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon (...)." Udelenie amnestie ako podklad pre vydanie nezrušiteľného rozhodnutia v trestnom konaní je dôvodom pre voľnejšiu aplikáciu aj čl. 50 ods. 5 ústavy, podľa ktorého: "Nikoho nemožno trestne stíhať za čin, za ktorý bol už *právoplatne* odsúdený alebo oslobodený spod obžaloby (...)". Znenie tohto článku je v podstate identické s čl. 4 ods. 1 Protokolu č. 7 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Podľa tohto článku: "Nikto nemôže byť stíhaný alebo potrestaný v trestnom konaní podliehajúcim právomoci toho istého štátu za trestný čin, za ktorý už bol oslobodený alebo odsúdený konečným rozsudkom podľa zákona a trestného poriadku tohoto štátu." Podľa ods. 2 tohto článku: "Ustanovenia predchádzajúceho odseku nie sú na prekážku obnove konania podľa zákona a trestného poriadku príslušného štátu, ak nové alebo novoodhalené skutočnosti, alebo podstatná vada v predchádzajúcom konaní mohli ovplyvniť rozhodnutie vo veci."

Použitie mimoriadnych opravných prostriedkov, ktoré uvedený odsek 2 upravuje, v prípade amnestie do úvahy neprichádza, pretože jej samotné *udelenie nezávisí od úrovne zistenia skutkového alebo posúdenia právneho stavu veci, alebo zákonnosti trestného konania v štádiu, kedy bola udelená.*

Odporca vo svojom vyjadrení vysvetľoval možnosť interpretácie čl. 102 ods. 1 písm. i) viac-menej iba na základe právno-politických hľadísk. Argumentoval príslušnosťou Slovenskej republiky k spoločenstvu štátov, ktoré prijali dokumenty svojím obsahom a cieľmi dotýkajúce sa aspoň čiastočne problematiky riešenej v tejto veci.

Odporca pritom uznáva iba politický charakter týchto dokumentov, nepredstavujúcich pre Slovenskú republiku prijatie alebo aspoň akceptovanie sankcionovateľných povinností. Konkrétne uvádzanú Deklaráciu OSN č. 47/133

z 18. decembra 1992 o ochrane všetkých osôb pred násilným zmiznutím nemožno podľa názoru ústavného súdu vyhodnotiť spôsobom, ako sa predkladá vo vyjadrení. Celkom zreteľným je totiž dôvod jej formulácie, vzniku a prijatia, v ktorom sa právna situácia Slovenskej republiky predovšetkým v oblasti trestného zákonodarstva neodráža. V každom prípade však táto Deklarácia dostatočne dokumentuje postavenie a úlohy amnestie v právnom poriadku jej signatárov. Deklarácia v úvodných článkoch presne popisuje, čo je považované za "akt násilného zavlčenia osôb", konkretizuje zodpovednosť štátu, štátneho orgánu za takéto činy a v čl. 18 ods. 1 uvádza: "Osobám, ktoré spáchali alebo údajne spáchali trestné činy uvedené v čl. 4 ods. 1, nemôže byť udelená amnestia na základe zvláštného zákona o amnestii alebo na základe podobných opatrení, ktoré by mohli mať za následok ich oslobodenie od trestných procesov alebo sankcií." Podľa odseku 2: "Vo výkone práva udeľovania milosti by sa mala zohľadňovať mimoriadna vážnosť aktov násilného zavlčenia osôb." Dokument neuvádza sankcie za porušenie uvedeného článku, no z celkového kontextu je nepochybné, že ak by mal ten zámer, ktorý mu prisudzuje odporca, formuloval by svoj postoj k amnestii inak. A to tak, že udelená amnestia sa nemusí rešpektovať. Tvorcovia dokumentu si boli vedomí, že pri udelení amnestie žiadne ďalšie trestné stíhanie nie je možné, keďže nebudú k dispozícii zákonné podmienky jej zmeny alebo zrušenia.

Ústavný súd musí pri výklade ústavnej normy nachádzať a rešpektovať vzťahy systémovej koordinácie a systémovej subordinácie. Pritom výklad môže, ako už bolo uvedené, prebiehať iba v rámci vymedzenom textom normatívnej vety; v jeho priebehu nesmie dochádzať k odchýleniu sa od zmyslu právnej normy.

Ciele právneho systému determinované princípmi demokratického právneho štátu sa prejavujú vo fungovaní celého právneho systému, čo sa však prejavuje odlišným spôsobom v tvorbe a odlišným spôsobom pri interpretácii a uplatňovaní práva. Princípy a zásady, ktoré boli sformulované, zdokonaľované a rozvíjané ešte skôr, ako boli zakotvené v texte normatívnych aktov, a ktoré nepochybne

prinajmenšom v tomto texte v ich abstraktnej podobe treba nachádzať, nemožno hodnotiť účelovo. Najmä nie tak, aby ich nesporný pojem, obsah a pod. bolo potrebné nachádzať tam, kde ústavodarca vzhľadom na formu ústavnej úpravy podstatne alebo absolútne eliminoval ich možnú konkurenciu. Rozhodujúce totiž nie je to, čo normatívny akt upraviť a vyjadriť mal, ale to, čo text skutočne vyjadruje.

Interpretačné postupy musia najskôr stanoviť a potom viesť k presnému vymedzeniu interpretačného problému a k presnému formulovaniu otázky, ktorá má byť a musí byť interpretáciou rozriešená. Otázka položená v tejto veci je obsiahnutá v názoroch účastníkov a zredukovane znie, či možno právo prezidenta upravené čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy použiť na odňatie predtým udelenej amnestie. Z normatívneho textu by teda v každom prípade mala vyplývať prinajmenšom *prípustnosť variantného použitia tohto oprávnenia*.

Systémová analýza vykonaná v predchádzajúcom texte bola použitá na systém ústavného a trestného práva a subsystém noriem upravujúcich trestné stíhanie. Ciele interpretácie dané formulovanou otázkou oprávňovali ústavný súd zastaviť sa na úrovni analýzy tohto subsystému. Po jej vykonaní sa potvrdzujú závery gramatického výkladu, ktorý variantné použitie čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy nepripúšťa.

Z hľadiska systematického výkladu treba preto považovať text sporného článku pre praktické uplatňovanie za dostatočne jasný.

Podľa výsledkov tejto metódy výkladu je potrebné čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy vykladať tak, že právne účinky amnestie udelenej prezidentom Slovenskej republiky podľa čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy sa prejavujú v tých ustanoveniach Trestného poriadku, ktoré upravujú postup všetkých orgánov, pre ktoré je rozhodnutie prezidenta republiky záväzná. Trestný poriadok neobsahuje ustanovenia, ktoré by upravovali postup týchto orgánov po rozhodnutí prezidenta, ktorým by sa právne účinky predtým udelenej amnestie negovali. Prekážkou v pokračovaní trestného stíhania a výkonu

trestu sú čl. 17 ods. 2 a čl. 50 ods. 5 v spojení s čl. 2 ods. 2 ústavy a § 2 ods. 1 Trestného poriadku.

IV.

Logický výklad spornej právnej normy s použitím metód a argumentov vlastnými tejto metóde je neefektívny pre celkom jednoznačnú neprípustnosť analógie v ústavnom práve rovnako ako v práve trestnom.

Napriek tomu je potrebné uvedomiť si, že argumentácia per eliminationem je všeobecne užitočná nielen pre výklad práva, ale aj pre jeho tvorbu. Preto sa východiská, s ktorými pracuje, nesporne prejavujú už pri formulácii vykladanej normy. Tam totiž, kde z právnej normy elimináciou bez akýchkoľvek pochybností vyplýva jedno jediné oprávnenie, je nielen zbytočné, ale z legislatívno-technického hľadiska by bolo aj nežiadúce ustanoviť neexistenciu iného oprávnenia.

V.

Pre právo je typická funkčná reťaz: tvorba právnych noriem - aplikácia právnych noriem - úplná realizácia oprávnení a povinností subjektmi právnych vzťahov - nová tvorba práva atď. Je známe, že raz utvorená právna norma sa "vzd'ahuje" od všetkých spoločenských subjektov vrátane jej tvorca, ktorý je ňou sám viazaný. Opodstatnenosť tejto skutočnosti vyplýva z rešpektovania jednej zo základných vlastností práva - jeho relatívnej stability, ktorá vnáša do spoločenských vzťahov prvok istoty a poriadku. Nielen zakotvovanie výnimiek do právnych predpisov, ale aj ich nesprávna interpretácia oslabuje funkčnosť práva ako "rovnakého meradla" a znižuje jeho autoritu ako regulatívneho prostriedku.

Odporca postavil do vzájomnej kontrapozície niektoré princípy a atribúty právneho štátu, výsledkom čoho je podľa jeho názoru nutnosť v konkrétnom prípade

potlačiť požiadavku, resp. princíp právnej istoty vrátane zákazu retroaktívneho pôsobenia právnych noriem v prospech "... právnych zásad, ktoré sú silnejšie ako nedostatok konkrétnej procesnej úpravy". Podľa jeho názoru nemôže byť inštitúcia amnestie určená na to, "...aby slúžila bezpráviu". Ako uvádza ďalej, právny poriadok sa opiera o hodnoty obsiahnuté v pojmoch ekvita a verejný záujem. Zrušenie amnestie by podľa jeho ďalšieho názoru mohlo byť akceptované pod podmienkou, že je toto opatrenie nevyhnutné prijať v demokratickej spoločnosti. *Verejný záujem* preferuje napokon ako nevyhnutné kritérium, ktoré sa musí preukázať ako predpoklad zrušenia amnestie. Poukázal pritom na princípy právneho štátu ustanovené v čl. 1 ústavy, ktoré musia umožniť nápravu rozhodnutí prijatých v období vyznačujúcom sa odklonom od demokratického spôsobu uplatňovania verejnej moci. Je ďalej toho názoru, že s uvedeným verejným záujmom v právnom štáte je v súlade možnosť prehodnotiť rozhodnutie každého štátneho orgánu, ktoré pri uplatnení svojej právomoci vydal vrátane jeho prípadnej zmeny alebo zrušenia bez ohľadu na to, či ide o rozhodnutie vlastné, alebo rozhodnutie jeho predchodcu vo funkcii.

S týmito závermi a názormi odporcu nemožno súhlasiť z týchto dôvodov:

Jedným zo základných princípov právneho štátu je princíp právnej istoty a z neho vyplývajúca ochrana nadobudnutých práv. Nadobúdať práva možno nielen v civilnoprávnej oblasti, ale aj v oblasti trestnoprávnej. Už skôr bolo spomenuté, že nadobudnutými právami treba v konkrétnom prípade rozumieť *subjektívnu právnu situáciu* osôb, ktorých sa amnestia dotýka. Význam tejto právnej zásady v tomto zmysle chápe - podľa obsahu vyjadrenia - i odporca. Je však toho názoru, že tento princíp je možné prelomiť v prípade, ak ide o prípad, kedy k nadobudnutiu práv došlo za situácie, v ktorej muselo byť jeho nadobúdateľovi zrejmé, že morálna závadnosť ich nadobudnutia môže v budúcnosti viesť k ich odňatiu. Pre prípady amnestie treba považovať tento argument za neopodstatnený.

Nadobudnuté právo v oblasti trestného zákonodarstva má viac podôb. Okrem práv poškodených a iných osôb zúčastnených na trestnom konaní sú to najmä práva osôb, ktoré sú podľa Trestného zákona a Trestného poriadku stíhané.

Páchateľ a domnelý páchateľ môžu byť alebo právoplatne odsúdení, alebo môže byť v ich veci rozhodnuté v závislosti od štádia trestného stíhania tak, že sa vec odloží, trestné stíhanie sa zastaví alebo súd vynesie oslobodzujúci rozsudok.

Všetky tieto rozhodnutia podliehajú opravnému konaniu, či už na základe sťažnosti alebo na základe odvolania. Ani sťažnosť, ale ani iný opravný prostriedok nie sú prípustné proti rozhodnutiu o udelení amnestie. Za opravný prostriedok pritom nemožno považovať postup podľa § 11 ods. 2, § 172 ods. 4 alebo § 227 Trestného poriadku. Právnu istotu spočívajúcu v nezmeniteľnosti rozhodnutí vynesených orgánmi činnými v trestnom konaní občanovi teda zabezpečujú rozhodnutia, ktoré sú právoplatné. Pod právoplatnými rozhodnutiami treba rozumieť tie, ktoré už nemožno napadnúť mimoriadnymi opravnými prostriedkami. Je potrebné zdôrazniť, že aj použitie mimoriadnych opravných prostriedkov podlieha presnej právnej regulácii. Právnu istotu treba chápať ako týmito rozhodnutiami zabezpečenú *právnú situáciu*, ktorá by podľa uvedeného názoru odporcu mohla byť zmenená za predpokladu, že nejde o ochranu tzv. oprávnenej dôvery v právo, pretože ochranu tejto dôvery si nezaslúži neoprávnené spoliehanie sa na právo.

V tejto súvislosti je potrebné upozorniť na to, že odporca nesprávne považuje za retroaktívnu normu (alebo retroaktívne použiteľnú) nie priamo článok 102 ods. 1 písm. i) ústavy, ale zdôvodňuje retroaktívne pôsobenie svojho rozhodnutia z 8. decembra 1998 o "úprave" amnestie udelenej predsedom vlády 3. marca 1998 a 7. júla 1998. Obsiahla argumentácia o povahe aktu, ktorým prezident republiky oznamuje udelenie amnestie, nemá v tejto veci opodstatnenie a je pre podanie výkladu čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy irelevantná. Samotný článok 102 ods. 1 písm. i) ústavy celkom nepochybne retroaktívnou právnou normou nie je. Z toho dôvodu sú úvahy o tom, aké závery plynú

z obsahu zákona č. 1/1993 Z. z. o Zbierke zákonov Slovenskej republiky, pokiaľ sa tento týka amnestie prezidenta republiky úvahami, ktoré smerujú nie k výkladu čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy, ale k výkladu každého jednotlivého rozhodnutia o amnestii, čo predstavuje celkom inú rovinu a oblasť skúmania.

Preto retroaktívne použitie neretroaktívnej normy popri principiálnej neprípustnej spätnej účinnosti právnych noriem nastoľuje zrejmu protiústavnú situáciu.

VI.

Trestné činy, zo spáchania ktorých sú podozrivé osoby, na ktoré sa vzťahujú amnestie z 3. marca 1998 a 7. júla 1998 pod čl. V. a VI., resp. I. a II., sú nepochybne závažnými skutkami s vysokým stupňom spoločenskej nebezpečnosti. Najmä trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa podľa § 158 Trestného zákona spolu s ostatnými trestnými činmi proti poriadku vo veciach verejných a trestných veciach verejných činiteľov nemožno spáchať bez súčasného porušenia čl. 2 ods. 2 ústavy. Páchatel, ktorý sa ich mal dopustiť, konal v úmysle spôsobiť inému škodu alebo zadovážiť sebe, alebo inému neoprávnený prospech tak, že a) vykonáva svoju právomoc spôsobom odporujúcim zákonu, b) prekročí svoju právomoc, alebo c) nesplní povinnosť vyplývajúcu mu z jeho právomoci. Podľa § 158 ods. 2 písm. c) Trestného zákona je okolnosťou podmieňujúcou použitie vyššej trestnej sadzby spôsobenie značnej škody, alebo iného, obzvlášť závažného následku. Je nepochybné, že "iným, obzvlášť závažným následkom" je napríklad obzvlášť závažný zásah do osobnej slobody občana alebo do jeho iných základných práv a slobôd. Iné okolnosti, na úrovni pojmových znakov trestného činu, ktoré by predstavovali gradáciu stupňa spoločenskej nebezpečnosti, ustanovenie § 158 Trestného zákona nepozná. Spáchanie trestného činu v organizovanej skupine je v zmysle § 34 písm. g) Trestného zákona

všeobecne priťažujúcou okolnosťou. Prakticky to isté platí pre trestný čin marenia prípravy a priebehu volieb alebo referenda podľa § 157 Trestného zákona.

Ústava, Trestný zákon ani iný relevantný právny predpis neobsahujú ustanovenia, ktoré by niektoré z trestných činov uvedených v Trestnom zákone alebo niektorých páchatel'ov vylučovali z práva prezidenta udeliť amnestiu. Prezident republiky využitím práva udeliť amnestiu vstupuje svojím rozhodnutím medzi súdnu moc a občanov. Udelením amnestie *preruší* ich vzájomnú väzbu, vzťah a ako štátny orgán a predstaviteľ "vládnej moci" preberá na seba zodpovednosť za svoje rozhodnutie.

Na udelenie amnestie (individuálnej milosti) neexistuje právny nárok, ani nepatrí k základným právam alebo slobodám občanov. Prezident republiky teda nie je povinný amnestiu alebo milosť udeliť. Subjekt, na ktorý sa amnestia alebo milosť vzťahuje, alebo má vzťahovať, si ju nemôže vynútiť. Všetky úvahy o vhodnosti, primeranosti, osobnom rozsahu a pod. amnestie spadajú preto do rozhodovacej fázy, výsledkom ktorej je, že prezident amnestiu alebo milosť neudelí alebo udelí.

Možnosť zmeny amnestie in fraudem popiera jej zmysel. Udelená amnestia sa vzťahuje na trestné činy, tresty, prípadne má osobný rozsah. Aboličná forma sa vzťahuje na činy spáchané pred vyhlásením amnestie. Či však ide o trestné činy, tresty alebo konkrétne osoby, ide o konanie alebo jeho dôsledky súvisiace s konaním proti záujmom chráneným trestným zákonom. Preto si osoba, na ktorú sa udelená amnestia vzťahuje, nemôže byť vedomá toho, že svoje práva jej udelením (inak vynútiteľné štátnou mocou) nadobudla v rozpore s morálkou a pod. V rozpore s morálkou bolo už a iba konanie, v dôsledku ktorého sa dostala, alebo je v podozrení, že sa dostala do rozporu so zákonom.

Argumenty odporcu spočívajúce v tvrdení, že i pri zrušení amnestie ostáva stíhaným osobám zachované právo prezumpcie neviny, právo na to, aby o ich vine

alebo nevine rozhodoval nezávislý súd, nie sú náležité. Tieto práva patria k základným právam a slobodám podľa II. hlavy ústavy a s udeľovaním amnestie nemajú žiadny súvis.

Z uvedeného podľa názoru ústavného súdu vyplýva, že problematika ochrany nadobudnutých práv má v trestnoprávnej oblasti osobitný charakter a povahu. Odlišuje sa od ochrany nadobudnutých práv v civilnoprávnej oblasti bez ohľadu na to, či ide o právo súkromné alebo právo verejné, pretože nepozná možnosti zásahov do nich odôvodnených a odôvodniteľných požiadavkami verejného záujmu. Naopak je vo verejnom záujme a v súlade so zásadami právneho štátu presné dodržiavanie právnych predpisov všetkými účastníkmi právnych vzťahov. Ak naráža efektívnosť právneho systému pri aplikovaní oprávnení subjektmi, ktoré nimi disponujú, na prekážky vytvorené chybnými prezumpciami, nie je to téma na riešenie otázok de lege lata, ale de lege ferenda.

Ústavný súd prostredníctvom výkladu čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy zaujal stanovisko, že žiadne rozhodnutie, ktorým prezident Slovenskej republiky podľa trestnoprávnych hľadísk zhoršuje postavenie osôb, ktoré nadobudli udelením amnestie, sa nemôže opierať o oprávnenie, vyplývajúce z uvedeného článku ústavy.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 28. júna 1999

JUDr. Tibor Š a f á r i k
predseda senátu